

Nr. 15

AOGI

12. APRILLIL 1924.

A. Stieren.

TALLINNA EESTI KIRJASTUS-ÜHISUS

TALLINNA EESTI KIRJAST.-ÜHISUSE

kirjastusel ilmunud

RAAMATUTE NIMEKIRI

Käskivi. Novellid. Adson, A. Hind 85 m.

Taavet Soovere elu ja surm. Romaan. Mait Metsanurk. Hind 120 mk.

Saatuse tujud. Jutud Vene-Austria võitlustest Karpaatides. J. Mändmets. Hind 130 mk.

Poiss ja liblikas. Novellid. A. H. Tammisaare. Hind 100 mk.

Teekond Hispaania. Reisikirjeldus. Friedebert Tuglas. Hind 200 mk.

Pärisosa. Luuletustekogu. Marie Under. Hind 85 mk.

Nipet-Näpet. Legendid, anektoodid ja tõsijuhtumised. A. Jürgenstein. H. 50 m.

Vähkmann ja Ko. Fõljetonistlik romaan. O. Luts. Hind 100 mk.

Tiibuse Jaak Tiibuse kirjavahetus. I ja II jagu. Ajaloolised humoreskid. A. Kitzberg. I jagu — hind 60 mk., II j. hind 150 mk.

Tiibuse Mari ajalikud laulud. Ajaloolised humoreskid. A. Kitzberg. H. 35 m.

Eesti iseseisvuse teel. I. Vene revolutsioonist Eesti vabadussõjani. Ülevaade 1917. ja 1918. a. sündmustest. A. Tammann. Hind 160 mk.

Minu mälestused. Adm. Joh. Pitka meenuaariid. Hind 225 mk.

Sõda Landesvehriga. J. Poopuu. H. 100 m.

Au langenulle. Luuletused vabadussõja kangelastele. Aks. Kallas. Hind 200 m.

Elu mäng. Jutustus Eesti vabadussõjast. Mihkel Lüll. Hind 90 mk.

Ahvide kasvandik. Juhtumuste romaan. Ed. R. Burroughs. Inglise keelest L. L. Hind 200 mk.

Kadunud mees. Ülipõnev romaan. Inglise keelest L. L. Hind 160 mk.

Loitev Koit. Romaan Ameerika dollarite maalt. Jack London. Inglise keelest H. M. Hind 200 mk.

Malailaste laev. Romaan. Clark Russell. Inglise keelest. Hind 150 mk.

Julge Mäng. Kriminaalromaan. R. Augustin Freeman. Hind 80 mk.

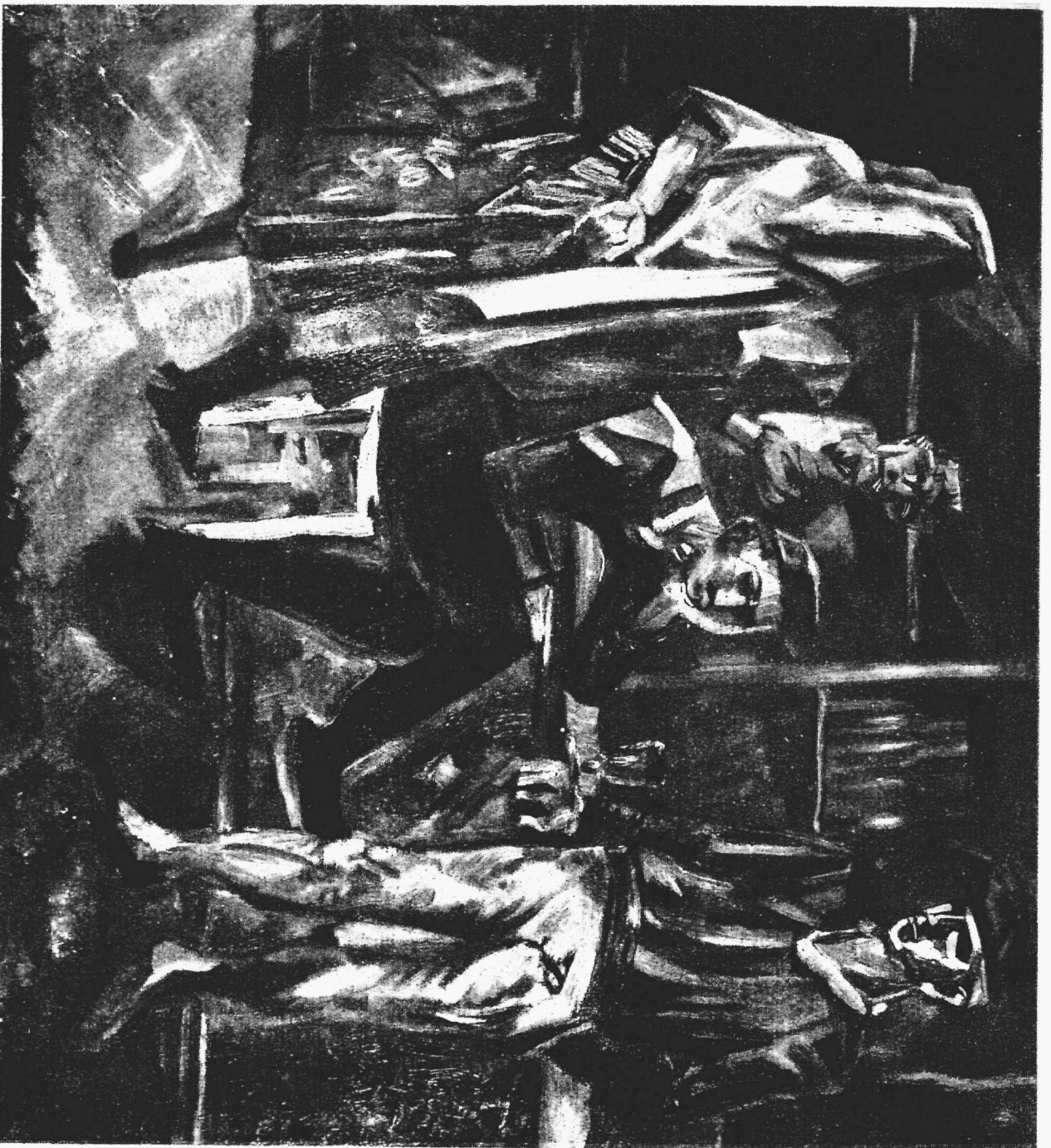
Punased lõunast. F. Grass. Hind 60 m.

Pstükoloogia pääjooned. I osa. Dr. H. Höföding. Tõlkinud K. Freiman. Hind 130 mk.

Valitud Eesti rahvalaulud. Antoloogia, eessõnaga rahvaluule üle. A. Saareste. Hind 130 mk.

Kodumaal rännates II. Piirisaare-Endla-Neeruti-Haapsalu. G. Vilberg. Hind 100 m.

Kasvatuse radadel. Kasvatuse õpetus. C. H. Niggol. Hind 630 mk.

A. VABBE.

Talinnna Eesti Kristus-Ühisus.

KALURITE KÕRIS.

KIRJANDUSE,
KUNSTI JA
KULTUURI
AJAKIRI

TOIMETAJA
ED. HUBEL
VÄLJAANDJA
TALL. EESTI
KIRJ.-ÜHISUS

ILMUB IGA NÄDAL

II AASTAKÄIK

TOIMETUS JA TALITUS TALLINNAS, PIKK TÄNAV 2
TOIMETAJA KÕNETUNNID ÄRIPÄEVIL 1-2

KALIFAAT.

Viimane maailmasõda, mille algusest tulleval suvel 10 aastat täis saab, oli suurim ja laiaulatuslikum heitlus kogu inimkonna ajaloos. Arusaadavalt on siis ka tema tagajärjed kaugelt suuremad ja mõjuvamad kui mingil eelmisel sõjal olnud — ta tekitas maailma oludes täieliku ümberkujunemise, väärtuste ümberhindamise, mitte ainult poliitilisel, vaid ka ühiselulisel ning vaimlisel alal. Nende suurte muutuste hulka kuulub ka viimane suur pööre ajalookäigus: ligi 13 aastasada kestnud ja ajaloos väga suurt ja mõjuvat osa etendanud kalifaadi kaotamine. Olgugi, et selles ka õige mitmed muud mõjundid kaasa aidanud, juurdub mainitud muutus esimeses joones ikkagi maailmasõja tõttu tekkinud asjaoludes, sest sõjakäigu mõjul põhjani liikumapandud rahvastemeri pole seni veel täiesti rahunenud, vaid vahutab kohati alles edasi ja lööb laineid.

Et niisugune ränk rahvaste heitlus, milleks viimane sõda kohe oma algusel kujunes, suuri ja põhjalikke muutusi toob, oli üldiselt juba ette selge. Kuid sõja saadused kujunesid väga mitmetpidi niisugusteks, mida ette aimatagi ei võidud. Kõiki muid nähtusi kõrvale jättes tuleme meele ainult arvamisi, mis sõja kestvusel Türgimaa tuleviku kohta avaldati. Kuna sõda süttis Türgi ligiduses — ta endisel pinnal ja õieti ta päranduse jägamise tagajärjel (endist Türgi Bosnia maakonda ihkasid endale nii Austria kui Serbia), ning et Venemaa sõttamineku peapõhjuseks oli otse „päha Sophia kirikule risti seadmise“ püüd, nõnda siis Konstantinoopoli ja Bosporuse väina omandamine — ei võinud teisiti olla, kui et ka Türgimaa varmalt sõtta tõmmati. Kuna Türgimaa kõi-

gis viimaseis sõdades ikka lüüa oli saanud, arvati teda kõigist sõdijatest riikidest kõige nõrgemaks ning oletati, et, nagu harilikult ikka, sõdijad riigid viimaks nõrgema kulul kokku lepivad, nii ka Türgi riik kas üsna lõhutakse või vähemalt Euroopast eemale tõjutakse. Asjaolud aga kujunesid hoopis vastandliselt: Euroopa suurvõimudest purunes üks (Austria) täielikult, teine (Venemaa) lõhenes suuresti, kolmas (Saksamaa) vähendati ja alandati rängalt, aga Türgimaa, kuigi ta sõjas alla jäi ja suured osad oma maast kaotas, seisab nüüd võimsamana kui enne sõda. Ja mis iseäranis tähelepanev: tal oli kaotusi mujal, kuid Euroopas püsib endistes piirides. Türgi riik on suutnud temale esiti pealesurutud valju Sevres'i rahulepingu tühistada ja Lausannes'is uue hoopis pehmema nõutada.

Teistpidi on sõda Türgimaale toonud määratu muutuse, mida varemalt keegi emustada ei usaldanud. Seni täieliselt despootlik riigikord muudeti õige laialisel demokraatlisel alusel seisvaks vabariigiks ning ilmaliku valitseja — sultani — ameti kaotamise järele, mis juba üle aasta eest sündis, lõpetati nüüd sellega ühenduses olev — kalifaat — kogu Islami (Muhamedi usu) maailma vaimuliku ülemuse amet.

Uuendatud Türgi riigi rahvuskogu ei hoolinud aga senistest traditsioonidest kuigi palju. Ta nõudis küll täie rõhuga Türgi endist pealinna Konstantinoopoli — mis sõja järele liitlaste vägede käes seisis — jälle tagasi ja sai selle ka, kuid Türgi valitsuse asukohta ei saanud linnast enam, sest et valitsus ja Türgi rahvuskogu Angoorasse asus. Konstantinoopoli kõrvaldamisega valitsuskohana kadus

ka sultanaat, kuid kalifaat jäi veel kestma ning ta asukohaks jäi edaspidigi Konstantinopol.

Kalifaadi seadlus on olnud kogu ajaloo jooksul ajnuka sellesarnane nähtus. Omakohast on kalifaadil palju sarnasust küll katolikusuliste paavsti võimuga ja Buddha-usuliste Dalai-Lama ametiga Tiibetis, sest needki on olnud ühtlasi ilmalikud ja vaimulikud valitsejad, omakohast oli seda kaua aega ka Jaapani mikaado. Kuid kusagil pole ilmalik ja vaimulik võim nii täiesti üksteisega läbi põimitud kui kaliifiametis. Isegi kõige vägevamad paavstid ei pärinud iganes kogu kristliku ilma riigivõimu endale; nad tahtsid küll kõigist ilmalikkudest valitsejatest üle olla, kuid mitte neid kõrvaldada. Jaapani mikaadod andsid enda „pühaduse ajal“ riigivõimu üsna teise valitseja — taikuni — kätte ning Tiibeti Buddha „paavst“ ei tee üldse palju tegemist ilmalikkude asjadega. Kaliifid aga olid enda võimu õitsmisajal sõna täies mõttes kogu riigivõimu kehastajad; ühtlasi usuliste asjade, riigivalitsuse ja ka sõjaväe juhtijad, milline nähtus muidu on ilmsiks tulnud ainult juutide juures, kuid sealgi hoopis vähemal määral ja lühema aja kestusel.

Kõigi muude rahvaste juures ei tunta sarnaseid nähtusi, sest kuigi kultuuri algaegadel igal pool ilmalik ja vaimulik võim ühes sihis tegutsesid ja käsikäes käisid, olid ikkagi kummalgi oma esitajad. (Nõnda ka muistsetel eestlastel vanemad ja targad.)

Islami laad on juba algusest saadik isesugust ilmet kannud, kuna ka ta rajaja — Muhamed — oli otse vastand teiste uskude algatajatele — nii Kristusele kui ka Buddhale, kes mõlemad õpetasid, et „nende riik mitte siit maailmast ei ole“. Muhamed aga oli täisvõimeline teoinimene, kes enda asja eduks hoolimatalt kõik abinõud tarvitusele võttis, mis saadaval olid, tarbekorral ka vägivald. Kuna nii Kristus kui Buddha oma jüngrid välja saatsid „maailma võitma“ sõnaga, asus Muhamed seda tegema võimuga. Ta misjonäärideks olid tugevakäelised sõjamehed terava mõõgaga. Ning selle lõikava abinõu mõjul võis sündida, et Islam juba paari rahvapõlve jooksul rohkem maad ja rahvast oma alla oli võitnud kui mõlemad mainitud usud mitme aastasaja kestel. (Ristiusu pärsine põlgustäratav mõõgamisjoni tegevus on oluliselt õieti Islamilt laenatud.)

Kuid ekslik oleks ometi Islami imesuurt edukäiku, mille taolist ajalugu teist ei tunne, ainult välise väevõimu ja sunni teeneks arvata. Selleks mõjusid suuresti kaasa ka teised seesmisemised tegurid. Kõige pealt oli juba Muhamedi võimas ja andekas isik see, mis temale laialdast

poolehoidu võitis. Sellejuures oli tema õpetus koguni lihtne ja lühike, usukommete täitmine võrdlemisi hõlbus, ta taevarõõmu tööted usklikele nii meelitavad, et see kõik lihtsate inimeste meelsusse vägevalt mõjus ja hulki oma poole tõmbas. Väga palju tähendas ka Islami täisdemokraatlik vaim, mis ei tundnud mingisuguseid seisusi ega võimukandvaid kihte, vaid kõiki „usklikke“ üheõiguslikeks tunnistas (erandiks oli küll, et naist mehest alaväärtulisemaks arvati). Edasi mõjus Islami võidukäigus suurelt kaasa ka asjaolu, et Ees-Aasia ja Põhja-Aafrika rahvad, keda kõige pealt võitma mindi, oma Ida-Rooma (Bütsantsi) riigi valitsusega sugugi rahul ei olnud, kuna see neid valjult valitses ja neilt suuri maksusid nõudis; selle tõttu kutsusid elanikud ise tihti araablasi endale appi ja aitasid neil maad võita.

Ei see olnud siis mitte üksi araablaste suur sõjakus ja kange võidulaha, mis nendele laia tee ja võimaluse avas muude rahvaste allaheitmisele, vaid selleks aitas võimsalt kaasa Islami kange usuline vaimustus ja kõlbline tugevus, mille tõttu võidetud rahvad otse hulgana tema rüppe vajusid. Seniseid paganaid sunniti uut usku vastu võtma; juutide ja kristlaste vastu oldi sallivam, kuid needki sattusid ikka mõndapidi raske surve alla, igatahes polnud neil kodanlisi õigusi, ning selle tõttu said kõik äravõidetud maad ja rahvad õige pea puhtalt islamlasteks, nad omasid araablaste usuga ühes ka nende keele ja kultuuri, nii et juba esimese poolesaja aasta jooksul pärast Islami tekkimist ta raskuskaal oma algkodust Araabiast mujale kaldus.

Kuid ikkagi paneb imestama see haruldane suur sõjakus, agarus ja vaprus, mida araablased usuvaimustuse mõjul enda võidukäikudel avaldasid. Sest arvuliselt olid nad algul hoopis nõrgemad oma allaheidetud rahvastest.*) Erilist hoogu andis nendele selleks Islamile iseloomuline õpetus — „kismet“, mille järele kõigi inimeste käekäik ja saatus kindlasti ette on määratud ja temast end keegi kõrvale hoida ei saa. Niisuguse vaate tõttu olid Islami sõjalased võitlustes lausa surmapõlgajad — kindlas arvamises, et surm ikkagi enne ei tule, kui ta on määratud. Nõnda siis ujutasid võiduhooгу sattunud araablased mõnekümne aasta jooksul kogu Ees-Aasia üle, võitsid Ida-Rooma riigist üle poole, hävitasid Persia riigi täiesti, heitsid ka osa Indiat alla, läänepool nihutasid oma riiki Põhja-Aafrika randa mööda ikka kaugemale Atlandi mereni ning sinna saades kippusid Gibraltari kitsuse

*) Kadesia lahingus võitnud 80.000 araablalt 150.000-mehelise Persia sõjaväe.

üle Euroopassegi, kus kogu Hispaania (sealset Lääne-Gooti riiki purustades) Islami-ilma külge liitsid, isegi juutide ja kristlaste püha maa, ristiusu kätke, sai Islami omaks.

Kahtlemata oli Islami imestatava võidukäigu üheks suureks põhjuseks ka eelpool mainitud nähtus, et kogu ta võimu kehastajaks oli üks isik, kelle kätte oli koondatud nii ilmalik kui ka vaimulik võim, kes oli sõna täies mõttes „kaliif“ — Muhamedi prohvetiameti pärija ning täisvoliline jätkaja, kelle peal prohveti vaim arvati hingavat ning kes siis oli Allahi otsekohene asemik ja maapealne esitaja. Kuna esimesed kaliifid ka tõepoolest mainitud kõrge ameti väärilised olid, andis see nähtus kalifaadile kahtlemata suure tähtsuse ja väärtuse. Islami edu ta esimesel aegjärgul tuleb suurelt jaolt kalifaadi arvele kirjutada.

Teistpidi aga tundub ka kalifaadi käekäigus juba algusest peale, kui oleks ta ajalugu juhtiva vaimu käes olnud teatavaks piduriks, millega Islami võimu üleliigset kasvumist piirata ning seda tarbekorral lõdvendada, nii et „puud taevasse kasvada ei saaks“. Sest juba algusest peale oli kalifaadil see nõrk külge, et ta ametivõimu edasimineku kindlalt korraldatud polnud. Muhamedil endal poega ei olnud ning sellepärast oli enesest selge, et ta asemele pärast keegi teine ta kaaslastest astub. Prohvet mõtles enda järeltulijat ise määrata, aga ei jõudnud isiku kohta õigele otsusele. Ning et ta alles täisjõuline oli ja pikemat aega elada lootis, ei rutanud ta otsustamisega. Kuid surm tabas teda äkki ja pärija jäigi määramata.

Lühikeste sekelduste järele sai kaliifiks Muhamedi äi Abu Bekr.

Abu Bekr määras surma eel oma järeltulijaks prohveti teise väimehe Omari. Kuulsusrikka valitsuse järele langes Omar mõrtsuka käe all; ta ei surnud küll kohe, aga kui ta kaaslastel soovisid, kaliif nimetagu enda järeltulija ise, lausis ta alandlikult: „Ei ma tohi seda teha, mida prohvet ise ei teinud.“ Nii siis tuli kaliif valida ning selle õiguse võtsid endale kuus veel alles olevat Muhamedi kaaslast. Sellejuures oli Muhamedi agar lesk Aisha nii tuluselt tegev, et M. väimees Ali ei valitud, vaid vanake Othman, kes sugugi prohveti sugulane polnud, vaid koguni temale esiti vaenulisest Omaija perekonnast. Kuna aga uus kaliif küllalt Aisha meele järele ei talitanud, ässitas ta mitmeid võimumehi ta vastu mässule, mis viimati kaliifi tapmisele viis. Sel puhul aga libisesid kavala Aisha käest ohjad ära. Ärevuse mõjul, mis nüüd Medinas valitses, tarvitas pealinna rahvas — esimest ja ka viimast korda — ise tähtsat õigust, mis põhimõttelikult tema oma oli: oma poolt prohveti pärijat valida.

Rahva hääl hüüdis ühemeelselt Ali järele. Väga hästi tundes, kui raske tema seisukoht kaliifina oleks, tõrkus ta esiti valimise vastu, kuid kui ka prohveti vanad seltsilised teda palusid, oli ta seks valmis. Suur rõõm täitis tõsiseid araablasi ja „moslemid“ — nüüd alles oli nende arvates kaliifiamet õiguslike omaniku kätte läinud.

Agaga Ali polnud oma otsuses Aisha vaenlust, mida hästi küll tundis, küllalt arvesse võtnud. See „tõgeduse püü“ (nagu teda keegi väga moslem nimetanud), sai teoga valmis, et ta Othmani tapmist, mida ise kõigest väest õhutanud (ta enda vend Muhamed andis kaliifile surmahoobi), abinõuks tarvitas, et „usklikke“ Ali vastu üles ässitada. Küll võitis Ali kuulsas „Kamelilahingus“ (a. 657) enda vastased täiesti ning võttis ka Aisha vangiks, aga see ei parandanud ta seisukorda, vaid Muavija, ise endine Othmani vastane, asus nüüd silmakirjaliselt tema surma eest kättemaksiaks, laskis tapetud kaliifi verise kuue Damaskuse moshees üles riputada ning kutsus ärevusse aetud „usklikke“ endaga ühes Ali vastu sõtta. Selles õnnestus talle ka üht tähtsamat Islami sõjaväejuhti, Egiptuse äravõitjat Amru't, oma nõusse saada ning siis algas uus kodusõda islamiusuliste enda vahel, mille tipuks oli, et ka kaliif Ali — ainult viie-aastase valitsuse järele — surmati.

Imestamapanev ja võõrastav on eriti vali vastolu, mis kalifaadis nii mitmeski asjaolus valitses. Nagu eespool kuulsime, oli kaliif oma kõrge ameti naijal õieti „kõige ülem surelikkudest“, „kõigi usklike valitseja“ nii riigikui usuasjus: ta valitses oma tahtmise järele piiramatult. Kuid see määratu isevalitsuslik võim põhienes ometi põhimõtteliselt „usklike kogu“ valimisel, kuigi seda õigust — peale Ali valimise — kunagi ei tarvitatud, vaid valimist toimetas väikearvuline kildkond, kuna rahvas valimises ainult sellevõrra osaline oli, et peamoshees uuele kaliifile oma alamlust avaldas. Pärast kadus seegi komme, sest õige pea tunnistati kaliifiamet parandatavaks ning jäigi edaspidi selleks.

Agaga see määrus oli ometi õiguslike aluseta; kindlat pärimisseadust ei saadud kunagi luua, kuna „usklike kogu“ pärimisõigust üldiselt õigeks ei tunnustanud. Niisuguse olukorra saaduseks oli siis, et alatiselt üks sugulane teist kõrvale tõriuda püüdis, millest tekisid tihedad troonivahetused.

Kuna kaliifiamet Islami-ilmas oli jumaluse järgmine, viibis kaliifi isik aga hädaohlikumas seisukorras kui keegi teine „usklik“. Nimeliselt pühadus ise, ei olnud kaliifidel sellest

pühadusest tegelikult oma elu kaitseks kuigi palju abi. Nendest enam kui sajast isikust, kes 1300 aasta jooksul kaliifi nime kannud, on vähemalt kolmkümmend — nii ligi kolmandik — oma kõrgeast ametist vägivaldselt tagandatud, enamasti tapetud, pimedaks tehtud või surmani vangis peetud. Nende kurva saatuse kõrval on viimse kaliifi oma — keda kõige viisakusega ainult maalt välja saadeti, pealegi varandus kätte jäeti — koguni kerge.

Kauakestvad tülid Ali ja Aisha poolehoidjate vahel ei piirdunud ainult poliitikasse, vaid lõhe tekkis ka usuliselt, mis Islami-ilmas, kus riigi- ja usuasiad ligidalt kokku põimitud, üsna loomulik oli. Tekkis shiiti ja sunniiti usuvool. Shiitid peavad ainult Muhamedi enda õpetust — koraani — pühakirjaks ja üksi prohveti järeltulijaid, Ali ja Fatimat, ta õigeteks ameti pärijateks. Ali vastased, sunniitid, loevad peale koraani pühaks ka suusõnalisi jutlustusi, nimelt kolme esimese kaliifi kõnesid. Kauga aega seisid shiitid ja sunniitid tasakaalus, hiljem aga läks, nagu riikliselt nii ka usuliselt, võim sunniitlaste kätte, nii et praegu shiiti usku ainult Persias olemas on; kõik teised muhameedlased on sunniitid. Shiitide kui ka sunniitide tülidele tegi lõpu kolmas kalifaati omale nõudev erakond: abbassiidid, kes põlvenesid prohveti lüllest Al Abbastest; nende kätte jäi kaliifiamet üle pooleks aastatuhandeks. Nad viisid riigi pealinna Araabiast üsna eemale Tigrise jõe kaldale rajatud Bagdadis, endise kuulsabaabüloni asukoha ligidale; see linn sai siis kauaks ajaks kogu Islami-ilma hiilgavaks keskkohaks. Siin oli esimeste abbasside soost kaliifide ajal kaliifiriigi suurem au- ja võimuaeg, kuna kaliifid, nagu Al-Manzar, Harun-al-Rashid j. t. idamaade tähtsamad ja vägevamad võimumehed olid, kelle kuulsus Euroopassegi ulatus. Ajaloosse on nad tähtsamate isikutena püsima jäänud.

Aga see kalifaadi tähtsuse- ja võimuaeg oli lühike; õige pea algas järkjärguline alanemine. Islami laiaulatuslik ainuvalitsusvõim lõi kõikuma. Mitmedki allaheidetud maa-alad löid temast lahku. Kaliifiamet killustus mitmeks erikalifaadiks. Imekiirelt tõusnud suur ja vägev kaliifide riik oli juba 300-aastase kestuse järele täiesti kildudeks lõhutud ja sellega ta poliitiline tähtsus otsas.

Algkalifaadis, Medinas, Damaskuses ja Bagdadis, kandis üle 600 aasta jooksul 38 isikut kaliifi nime. Viimane kaliif nendest, Al-Mustasim, suri a. 1258 paljude oma eelkäijate moel vägivaldselt surma: ta sõtkuti puruks vaenuliste mongoollaste ratsanikkude hobuste

kapjade all, kes Bagdadi võitsid ja kalifaadile siin otsa tegid. Kuid kalifaat ei kustunud sellega, vaid abbassiidide soo võsud said kaliifi ameti tundemärke: prohveti rohelist mantlit, ta mõõka ja Fatima vööd ligi võttes Egiptusse põgeneda, kus nad mameelukide armust ja nende varju all oma pärandatavat kaliifi ametit jätkata võisid — nimeliselt ikka veel kõigi islamiusuliste vaimulikukuks ülemaks olles; ilmalik võim puudus nendel küll täiesti.

Uus ja suur pööre tuli kalifaadile a. 1517, mil vaheajal kõige vägevamaks islamiusuliseks riigiks tõusnud Türgi võim nii Egiptuses mameelukide valitsusele kui ka ühtlasi abbassiidide kalifaadile otsa tegi. Sultan Selim viis sõjasaagina mainitud kalifaadi „pühadused“ Konstantinoopoli ning sellega omandasid Türgi sultanid endale päritavalt ka kaliifi nime, mida üle 400 aasta on kannud. See muutus oli küll ülisuur murrang kalifaadi olus, sest kuna kõik senised kaliifid ikka kuidagiviisi end Muhamediga hõimlasteks võisid lugeda, vähemalt araablaseks arvata, läks nüüd kalifaat araablasele täitsa võõra valitsejatesoo kätte, kellel Muhamediga vähematki ühendust polnud. Selle tõttu ei tahtnud ka kõik sunniitiusulisedki muhameedlased Konstantinoopoli kalifaati õigusliseks tunnustada (shiitid Persiast ammugi mitte). Aga lausa vastu hakata ei usaldatud mujal kui Marokos, kus a. 1523 võimumees Hassan Ashraf, kes end Ali poja Hassani järeltulijaks tunnistas, sealsed maurlased oma nõusse sai ning Türgi sultani võimu alt lahti lüües Marokosse erikalifaadi rajas. Aga peale oma kodumaa ei tunnustatud teda mujal Islami-ilmas ometi, sest Maroko võim oli Türgi kõrval ikka väeti ning pealegi põhjendas Konstantinoopoli kaliif oma õigust mitte ainult prohvetiameti tundemärkide, vaid ka Islami pühade paikade: Mekka ja Medina, endale kuuluvusele. Tõepoolest pidas aga Konstantinoopoli kalifaati püsti ikka asjaolu, et ta oli kaugelelt kõige vägevam Islami-ilma valitseja ning meieaiani ainuke poliitiliselt iseseisev riik, kuna Maroko sultan juba Prantseuse ja Hispaania mõju all seisis.

Viimase kaliifide sugukonna, Ottomaniide, saatus on vististi veelgi kurvem kui kõigil eelmistel; veel vähem kui araablased, on türkised kalifaadi pühadusest lugu pidanud. Neli sultankaliifi surid oma alamate käe all kägistussurma. Viis teist suruti troonilt tõukamise järele surmani vangikotta, kaks aga surmati pea pärast troonilt kukutamist vangikojas, nimelt ka viimse kaliifi isa, Abdül Aziz, a. 1876. Sultankaliif Abdul-Medshid I

suri troonil olles; kõik ta järeltulijad tagandati 1861. troonilt ning Abdul-Medshid II lõpetab nüüd Türgi kaliifide rea.

Viimase saatus on küll hoopis parem kui nii mitmelgi ta eelkäijaist.

Kalifaadi jätkajaks kipub nüüd küll veel

Araabia Hedshasimaa valitseja Hussein, Is-lami kätki ja ta pühade paikade praegune isand, ja mujalgi on kaliifiks ihkajaid. Aga jäägugi kalifaat nimeeliselt edasi püsima — oluliselt ei elusta teda keegi enam, vaid ta on vajunud minevikualda.

H. P.

I EESTI POLK.

(12. IV. 17. — 13. IV. 18.)

EESTI RAHVAVÄE ALGUPÄEVILT.

Eesti rahvusliste väeosadele pannakse sõjaväelaste eneste algatusel alus 1917. aasta kevadel, peale Vene märtsi-revolutsiooni. Organiseerimistöö keskkohaks kujuneb Tallinna Eesti sõjaväelaste büroo, hiljem E. s. ülemkomitee. Algatus leiab peale seltskonna poolehoidu ka keskvalitsuse ning kohalikkude väeülemuste juures: sõjaminister Gutshkov kinnitab Eesti väeosade põhikirja 12. apr. 1917. a. ning Tallinna merekindluse komandandi loa põhjal asutakse 12. aprillil s. a. Tallinnas I Eesti polgu formeerimisele. Ajutiseks polguülemaks on polkovnik Pinding. Kohe hakkab ka mehi igalt poolt kokku valguma. Kümne päeva jooksul on juba üle 1000 sõduri kohal. 25. apr.

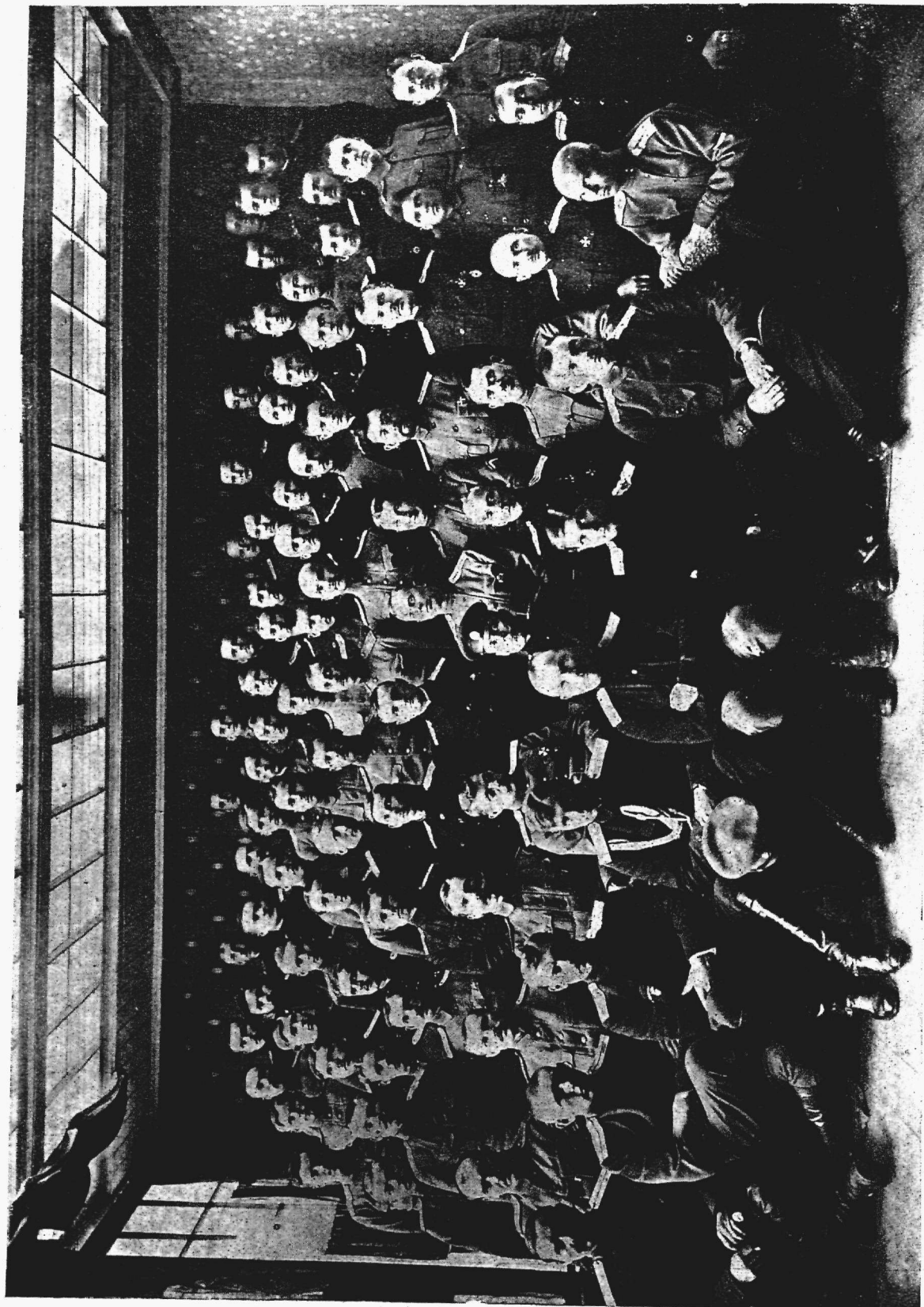
jõuavad polku Krasnoje Selost täies koosseisus kaks pataljoni — 1842 m. Polk asub Düüna kasarmutes ja osalt Lutheri vabriku ruumides. 10. mail määratakse polgu ülemaks polk. Tõnisson (nüüd kindral).

Näib kõik hästi kujunevat, kuid juba kerkiavad vaatepiirile ka takistused. Kohalikud enamlased ja Vene sõdurid-madrused aimavad Eesti polgus hädaohtu oma võimule ning algavad Tallinna sold.-tööl. saadik. nõukogu kaudu ägedat vastutöötamist. Kaebus kaebuse järele saadetakse Petrogradi, provotseeritakse avalikult, tõelusi pahupidi pöörates jne. Vaheajal on riigitööri juure asunud paindlik Kerenski, kes sold.-tööl. nõukogude otsustega rehken-

I Eesti polk. Arasõit Rakverest Riia väerinnale, sept.-kuul 1917. a.

I-se Eesti polgu ohvitserid.
31. III. 1918.

I Eesti jalaväe polgu (Tallinn, 12. IV. 17. — Haapsalu, 13. IV. 18.) ohvitseride komitee ja aukohus.
 Leitn. Kurvits, al. polk. Mamers, al. polk. Puskar polk. Seimann, polk. Parts, kapt. Irv, al. polk. Luiga, al. kapt. Rõuk.

I Eesti polgu õpekomando Rakveres, 1917. a. suvel.

dada armastab. Suurte sekeldustega saadakse siiski viimaks, 6. mail, luba, kuid ainult ühe polgu formeerimiseks ja sedagi mitte Tallinnas, vaid I korpuse piirkonnas.

Nii satub I polk mai algul Rakveresse, olles majanduslikult väga viletsal järjel. Hädast päästab adm. Pitka, kes polgule raha muretseb, millega mõni aeg läbi saadakse. Suvi möödub kibedas töös. Ajal, mil Vene „seltsimehed“ logelevad, peetakse I polgus korralikult sõjaväe-

Muhumaal (okt. 1917. a) sakslaste kätte vangilangenud I Eesti polgu 3 ohvitseri ja 2 sõdurit, kellel ümberriietatult korda läks ära põgeneda ja Haapsalu jõuda.

liist õppust. Sügiseks on polk lõplikult formeeritud ning võitlusvõimeline. Brigaadiülema (polk kuulub 118 diviisi koosseisu) on polgu ülevaatusel (7. sept.) äärmiselt üllatunud polgus valitsevast korrast ja väljaõpetusest. Ka arvuliselt on polk suureks paisunud, nii et osa mehi polgu juures asuvasse tagavarapataljoni tuleb eraldada.

19. sept. saadetakse I polk 45 diviisi koosseisus Riia väerinnale. Ei jõuta aga Volmarist

kaugemale. Sakslased on asunud Eesti saarte okupeerimisele ning polgul tuleb nädalalise sealviibimise järele tagasi pöörata kodu rinde kaitsmisele — Muhumaale. See sõjakäik lõpeb I polgule kurvalt. Venelased lahkuvad omavoliliselt rannalt kokkukorjatud paatides ja laevadel, jättes eestlased saatuse hooleks. Polgu kaks pataljoni ja suurem osa komandosid — 15 ohvitseri (3 põgenesid hiljem Kuresaarest ja jõudsid polku tagasi) ja umbes 1500 sõdurit — langevad 4. okt. sakslaste kätte vangi.

Ülejäänud I polgu osa pöörab merelt tagasi ja asub Haapsallu rannakaitseks ja täiendatakse seal uuesti. 20. okt. on polgus kohal jälle umbes 2½ tuh. mehe ümber. Polku juhtima hakkab polk. Pödder (nüüd kindral), kuna polk. Tõnisson eelgrupi ja hiljem brigaadi ülemaks määratakse*). Töötamistingimised muutuvad järjest raskemaks. On parajasti enamuse tõusuaeg. Sealtpoolt pannakse kõik rattad käima, et ka I polku oma mõtteosaliseks muuta. Kuid I polk jääb nii kohalikkudele enamlastele kui ka Vene „seltsimeestele“ lõpuni kõvaks, võitmatuks pähklaks, mis ainult Maapäeva kõrgemaks võimuks Eestis tunnistab ja võõraste väeosade Eesti sisemistesse asjadesse segamise peale jõuga ähvardab reageerida.

Vene korralagedusele järgneb raudne Saksa okupatsioon. Sakslased valdavad Haapsalu 21. veebr. 1918. Kuna Tallinnaga ühendust pole, puuduvad igasugused andmed iseseisvuse väljakuulutamise kohta, kuigi algatus I polgust paari päeva eest välja läks. Selle peale vaatamata esinetakse sakslaste ees juba iseseisva, erapooletu riigi väeüksusena. Sakslased, keda arvuliselt palju vähem, lepivad esialgu sellega — polk jääb sõjariistus kokku. 28. veebruaril võib juba ilmuda päevakäsk Eesti diviisile. Sarnane vahekorid ei kesta aga kuigi kaua. Juba märtsi lõpul ilmub v. Seckendorfi käsk diviisi laialisaatmise kohta. Paratamatult tuleb asuda suure vaevaga loodud töö lõhkumisele, ning 13. aprillil 1918. a. lõpetab I Eesti polk oma tegevuse. Teised polgud likvideerisid juba varem.

Seega kestab polgu eluiga kõigest ühe aasta. Kuid oma ajaloolise ülesande on ta ausasti täitnud. Jääb tõsiasiaks, — Eesti vabariigi nurgakiviks on 1917/1918. a. Eesti polgud, mille kaudu koondusid parajal momendil sõjaväelased kodumaale. Selleta poleks vabadussõda, järelikult ka riikline iseseisvus, mõeldavgi olnud. Nende polkude peres jääb aga väljapaistev aukkoht I Eesti polgule. — ts.

*) Polk kuulub nüüd juba Eesti diviisi koosseisu.

C. 3. 3.

HANNS HEINZ EWERS. OSCAR WILDE'I MÄLESTUSEKS.

(Kogust „Die Besessenen“ tõlk. E.)

Olin küll ehk juba veerand tundi Punta Tragaralt alla vahtinud, merele muidugi, päikesele ja kaljurahnudele. Tõusin üles, tahtsin minna. Istub keegi kõrvaloleval kivipingil, see peatab mind käsivart pidi.

„Tere, Hanns Heinz!“ ütleb ta.

„Tere!“ ütlen ma; vaatan talle otsa. Muidugi tunnen teda, aga muidugi! — Kes see ainult on?

„Vist ei tunne te mind enam?“ kogeleb ta hääl. Ka häält tunnen ma, muidugi! Kuid teisisi — — lendlevalt, hõljuvalt. Siiski mitte nii! Nii: kleepivalt ja karkudel komistavalt — —

Viimati:

„Oscar Wilde?“

„Ja,“ komistab ta hääl, „peaaegu! Õelge: C. 3. 3., see on, mida karistusmaja Oscar Wilde'ist järele jätnud.“

Ma vaatlesin teda: C. 3. 3. ei olnud enam palju, ainult mudajalg, inetu mälestus O. W.-st.

Kui ma talle parajasti kätt tahtsin ulatada, mõtlesin: viie aasta eest ei annud sa talle kätt. See oli tol korral väga rumal sinust ja Oscar Wilde naeris, kui ta sõber Douglas vihaseks sai. Annad sa talle täna oma käe, siis näib, nagu annaksid selle kerjusele, annaksid C. 3. 3.-ele — — kaastundest. Miks sõtkuda haiget ussikest?

Ma ei annud talle kätt. Usun, Oscar Wilde oli mulle selle eest tänulik. Me sammusime astmeid mööda alla, ei öelnud teineteisele midagi. Ma ei vaadanud talle isegi otsa. See näis talle väga meeldivat.

Ühel mäenõlval küsisin: „Sinna üles?“

Ta naer ronis suust nagu jalutud kärnkonnad. Siis võngutas ta peaga sinna-tänna, päris aeglaselt, vaatas üles ja irvitas:

„C. 3. 3.“

Ei, see ei sobinud; ma naersin. Ja O. W. rõõmustas, et ma temale kaastunnet ei osutanud.

Läksime ümber mäe; istusime kividele, vaatasime üksisilmi Arcole.

Äkki ütlesin:

„Paljude aastate eest läksin üle selle tee suure Annie Ventnoriga. Ja siin kohtasime Oscar Wilde'i. Tema ülemine huul kerkis tol korral, tema silmad sädelesid ja vahtisid mind nii, et mu käed tõmblesid ja kepi kiiresti murtisid, et talle mitte näkku lüüa. — Samal kohal istun täna jälle: Lady Ventnor on surnud ja minu kõrval seisab C. 3. 3. See on nagu unelm.“

„Ja“, ütles O. W.

„Nagu unelm, mida keegi võõras meist näeb.“

„Ja — — mida ütlete?“ hüüdis Oscar Wilde, ruttu, katkuliselt, hirmunult, selgelt nähtava ärritusega.

Kordasin mekaaniliselt:

„— — — Nagu unelm, mida keegi võõras meist näeb.“

Mu huuled rääkisid niisama, vaevalt teadsin ise, mida tõepoolest ütlesin ja mõtlesin.

Oscar Wilde kargas üles; seekord oli tema häälel jälle vana kõla, mehe kõla, kelle uhke vaim nii kõrgel kaaselava alamrahva kohal lehvib.

„Hoidke end selle võõra tundmaõppimisest: mitte igauks ei suuda vastu sammuda!“

Ma ei mõistnud teda ning tahtsin küsida; ent ta lehvitas käega, pööris ümber ja läks. Vaatasin talle järele.

Ta jäi seisma, kõhatas, aga ei vaadanud tagasi. Pikaldaselt, ettepoole küürus, longates, roomates peaaegu — see pooljumal, kellest tema isamaa salakavalad raisakullid C. 3. 3. olid teinud!

Kolm päeva hiljem sain kaardi:

„Oscar Wilde tahab teiega kõneleda. Ta ootab teid õhtul kell 8 Grotta Bovemarina's.“

Astusin rannale, vilistasin oma laevuri; sõitsime läbi suviõhtu. Koopas kükitas Oscar Wilde rahnudel. Sammusin maale ja saatsin paadimehe ära.

„Istuge,“ ütles O. W. Õhtupäikese viimne helk langes pimedasse merekoopa, mille seinte ääres rohelised vood väikeste lastena nutsid ja kaebasid.

Sageli olin siin viibinud. Teadsin kindlasti, et vaid lained kive uhtusid, kuid siiski kütkestas mind tunne: paljad, väikesed, vanematelt röövitud lapsed hädaldavad ema järele. — Miks tellis O. W. mind just siia?

Ta tundis küll mu mõtteid ning ütles:

„See tuletab mulle nii elavalt mu karistusmaja meele.“ Ta ütles „minu“ karistusmaja ja tema lonkavast häälest kõlas, nagu oleks see armas mälestus.

Siis jätkas ta: „Olete hiljuti midagi öelnud — ma ei tea, kas seejuures mõnd mõtet mõlgutasite. Teie ütlesite: See kõik on nagu unelm, mida keegi võõras meist näeb.“

Tahtsin vastata, kuid ta takistas mind; rääkis edasi:

„Õelge mulle — paljud inimesed on küll

pead raputanud, kui ma end luku taha toppida lasksin? Arvati: Miks läheb Oscar Wilde karistusmaiija. Miks ei lase ta endale kuuli pähe.“

„Ja, seda on küll paljudki mõelnud.“

„Ja teie?“

„Mina mõtlesin: külap tal oma põhjused leiduvad. Hans Leusz läks ka karistusmaiija.“

„Ja — Hans Leusz. Mis on temal minuga tegemist? — Hans Leusz vandus armastatud naisele vaelevande; ta talitas mõistlikult ning ükski aumees ei leidnud plekki tema au küljes. Ja, kogu haritud alamrahvas tõstis Leuszi märtriiks, sest ta kandis naise eest nuhtlust! — — Samad inimesed, kes minu peale sülgavad, sest et ma naist vihkasin! Ja siis, Hans Leusz, see sitke, tugev saarefriislane, see noor, aateline, möllav rahvatribuun — mis võis karistusmaiija temale teha? Tema hing pole kunagi kannatanud ja paari aasta pärast kosub ka ta keha vangimaja õhust. Oscar Wilde ei olnud aga enam noor, ta polnud rahva keskelt võrsunud, ta oli nii õrn kui Leusz tugev. Oscar Wilde, kõige peenem aristokraat Villiers'i surmast saadik, Oscar Wilde, kes elust kunsti tegi, nagu ei keegi teine enne teda neis kolmes kuningriigis. — Ja siiski läks ta karistusmaiija, pealegi Inglise karistusmaiija, mille kõrval teie, sakslaste, omi humaanseteks hoiuasutusteks nimetada võib. Ta teadis, et teda surnuks vaevatakse, aegamööda, piinarikkalt, kohutavalt, ning siiski läks ta. — Ja ei tapnud end.“

„Miks siis?“ küsisin. O. W. vaatas mulle otsa, nähtavasti soovis ta, et seda päriksin.

Pikaldaselt:

„Põhjuse olete hiljuti ise öelnud: sellepärast, et see kõik ainult unelm on, mida keegi võõras meist näeb.“

Vaatlesin teda, ta vastas mu pilgule.

„Ja,“ jätkas ta, „see ta oli. Palusin teid siia tulla, et teile seletust anda.“

Ta vahtis alla vette, näis kuulavat voo-
gude loksumist. Paar korda hõõrus ta vasema
käe nimetissõrmega üle põlve, nagu tahaks ta
tähti kirjutada. Veidikese aja pärast, silmi
tõstmata:

„Tahate mind kuulda?“

„Muidugi.“

O. W. tõmbas paar korda sügavalt hinge.

„Ei olnud tarvilik, et karistusmaiija oleksin läinud. Juba esimesel kohtupäeval andis mulle keegi sõber tähelepanu äratamata revolvi, sama riista, millega Cyril Graham end maha laskis. See oli väga ilus väikene revolver, mida ehtis Northumberlandi hertsoginna rubiinidest ja krüsoberüllidest vapp, tore väike revolver, mis küll väärt oli, et Oscar Wilde teda tarvi-

taks. Kui mind pärast istangut vangikotta tagasi viidi, mängisin temaga oma kambris terve pika tunni. Võtsin ta endaga voodi, asetasin oma kõrvale ning uinusin rõõmsa rahuldustunde-
dega, teades, et mul on kindel sõber, kes mind igal ajal politsei kүүsist röövida suudab, isegi siis, kui mind jury süüdlaseks tunnistaks, mida ma tol korral võimalikuks ei pidanud.

Sel ööl nägin hullu und. Nägin enda kõrval kentsakat olevust, pehmet, molluskitaolist massi, mis ülemises osas mingi lõusta näis kujundavat. Elukal polnud ei käsi ega jalgu, paistis vaid suur, piklik-ümmargune pea, millest siiski silmapilk igasse külge limased liikmed välja võisid kasvada. Tervel kogul oli valkjasroheline, peaaegu läbipaistev värv, mis tuhandes joones läbisegi ristles. Ning selle olevusega kõnelesin ma, ei tea enam, mida. Siiski muutus meie jutt järjest ägedamaks. Viimati irvitas lõust mulle põlglikult näkku ning arvas:

„Käi juba minema, ei tasu vaeva sinuga lobiseda!“

„Mis?“ vastasin mina. „See on ometi tugevasti öeldud! Nii ülbe julgeb olla olevus, kes midagi muud ei ole kui tont minu pöörastes unelmates!“

Lõust moondus laiaks irvituseks, tegi paar kummardust ning luksus siis:

„Vaata mulle kord otsa! Mina olen sinu unitont? Ei, mu vaene sõber, asi on vastupidine; m i n a n ä e n u n d ja sina oled ainult väike täpikene m i n u n e l m a s.“

Seejuures irvitas elukas järjest valjumalt, terve ta nägu näis muutuvat ainsaks suureks irvituseks. Siis kadus ta ning ma nägin tema laia irvet ainult veel õhus hõljumas.

Järgmisel päeval kohtuistungul küsis mult eesistuja Parkeri suhtes:

„Nii siis meeldib see teile, noorte inimes-
tega rahva keskelt õhtust süüa?“

Ütlesin:

„Jah! Igatahes palju enam kui see, et mind siin risti ja põigiti üle kuulatakse.“

Selle vastuse puhul pahvatas kogu publik saalis heledasti naerma. Kohtunik pahandas ning ähvardas naeru kordumise puhul saali tühjendada lasta. Nüüd alles pöördusin saali tagumise osa poole, mis publikule avatud oli. Ma ei silmanud ainsatki inimest, terve ruumi täitis kujutu võigas elukas. Õel irvitus, mis mind kogu öö oli piinanud, lasus laialt ta lõustal. Surusin käe pea vastu: ons võimalik, et see kõik ainult komöödia on, terav pilge, mida see olevus seal uneleb?

Vahepeal aetas kohtunik jälle mingi küsimuse, Travers Humphreys, üks minu advokaatidest, andis vastuse. Saali tagumisest osast kuuldus uuesti vargne naer. Lõust näis krimp-

su tõmbuvat ning luksuvaid helinaid esile toovad. Ma sulgusin silmad ja hoidsin nad pilguks kramplikult kinni, siis vaatasin uuesti teraselt taha. Nüüd silmasin inimesi pinkidel; seal istus John Lane, minu kirjastaja, seal Lady Welshbury ja tema kõrval noor Holmes. Ent nende kaudu, nende sees, nende üle laotus imepärane olevus: neist näis unine naer tärkavat.

Vägisi pöörasin pea teisale, ei vaadanud enam selja taha. Siiski oli mul võimatu nõupidamist tähelepanuga jälgida; seda rõvedat irvitust tundsin vahetpidamatult oma kuklas.

Siis arvasid herrad vannutatud mehed, et ma süüdi olen. Neli börsespekulanti, viis puuvilla-, jahu- või whiskymüüjat, kaks õpetajat ja üks väga auvääriline lihunikmeister saatsid Oscar Wilde'i karistusmaja. See oli tõesti väga koomiline.“

O. W. peatus, naeris; seejuures viskas ta väikesi kivikesi vette.

„Tõesti, väga koomiline! Need peakesed! — Kas teate, et kohus — iga! — kõige demokraatlikum ja kõige plebeilikum asutus on kogu maailmas? Ainult madalal lihtmehel on hea kohus, mis suudab ta üle otsustada: kohunikud seisavad temast hulga kõrgemal, ning nii peab see olema! Meie aga? Ei ühegagi minu hukkamõistjaist poleks ma eraelus sõnakestki vahetanud; ükski neist ei tunnud ainsatki reakest mu teostest — ja millekski? Ta poleks neid ju siiski mitte mõistnud. Ning need head aumehed, need viletsad väikesed ussikesed tohtisid Oscar Wilde'i, nagu kord ja kohus, karistusmaja saata. Väga koomiline, tõesti!

See mõte valdas mu, kui jälle oma kambrikeses asusin. Ma mänglesin temaga, varieerisin teda, sepitsesin temast poole tosina aforisme, millest iga üksik väärtuslikum oli kui kõigi vannutatud meeste elu Inglismaal kogu kuulsusrikka aegjärju kestes, mil hea kuninganna maad valitses! Ning ma uinusin väga lõbustatult, rahuldustundega; mu aforismid olid tõesti head, tõesti.

Inimesele, kes just paariks aastaks parandusmaja mõistetud, on ärkvelolek piinaks, öeldakse, ja uni kosutuseks. Minu juures oli see teisiti. Vaevalt sain uinuda, kui juba kuri lõust mu kõrval seisis.

„Sina,“ ütles ta mulle ning irvitas südamerahuga, „sina oled väga lõbus unelm!“

„Käi minema,“ hüüdsin, „oled mulle igav! Ma ei salli sääraseid upsakaid unipeletisi!

„Ikka jälle sama narrus,“ naeris elukas head-südamlikult. „Sa oled minu unelm!“

„Ja mina ütlen, et see ümberpöördu on!“ karjusin.

„Sa eksid praegu,“ ütles lõust.

Nüüd algas pikk selgitus, mille puhul kumbki pool vastast veenda püüdis; elukas vaidles kõigile mu põhjendustele risti vastu; mida enam ma ärritusin, seda suurema meelega naeris ta.

„Kui mina sinu unelm olen.“ hüüdsin, „millest see siis tuleb, et sa minuga Inglise keelt räägid?“

„Mida räägin ma sinuga?“

„Inglise keelt! Minu keelt!“ ütlesin triumfeerivalt. „Ning see tõendab — —“

„Oled sa narriker?“ naeris lõust. „Mina rääkivat sinu keelt? — Sina kõneled minu keeles — loomulikult! Pane kord tähele!“

Nüüd alles märkasin, et me mitte Inglise keeles ei juttunud. Me rääkisime mingisugust murrakut, mida ma ei tunnud, küll aga väga hästi mõistsin. Päris kindlasti polnud sel murrakul midagi ühist ei Inglise ega mõne teise ilmakeelega.

„Kas näed nüüd, et eksisid?“ irvitas olevus. Ma ei vastanud, ning mõne minuti vältel valitses vaikus.

Siis algas ta uuesti:

„Sul on ometi ilus väikene revolver. Võta ta kätte, heal meelel tahaksin uneleda, kuidas sa end maha kõmmutad. See oleks väga lõbus.“

„Ma ei mõtlegi seda!“ karjusin, võtsin revolveri ning paiskasin ta taha nurka.

„Pea ometi aru!“ ütles lõust, pööris ümber ja tõi revolveri mulle tagasi. „See on õige ilus väikene sõjariist,“ ütles ta ning pani relva mu kõrvale voodile.

„Lase ise end surnuks, kui tahad!“ urisesin vihasele, keerasin teise külje ning torkisin sõrmed kõrvadesse. Ent see ei aidanud, mõistsin iga sõna sama hästi kui ennegi. Kogu õõ viibis lõust mu kõrval, naeris ja irvitas ja palus, et siiski end lõpuks hukkaksin.

Kui ärkasin, avas vangivaht parajasti ukse, et mulle hommikueinet tuua. Kargasin metsikult voodist, surusin talle revolveri pihku.

„Viige see ära, ruttu, ruttu! Lõust ei tohi minust vabaneda.“

— Järgmisel ööl tuli elukas tagasi.

„On kahju,“ ütles ta, „et nägusa väikese revolveri ära andsid. Aga sa võid ju end traksida külge puua: see on ka lõbus.“

Hommikul rebisin ja närisin oma traksid piiritu vaevaga väikesteks hilpudeks.

Nii läksin karistusmaja. Võitlust alustada maailma sõgedusega, kangelas ja märtrit mängida nende haletsemisväärte väikeste piinade ees — seda auahnust ei tunnud Oscar Wilde. Ta elas, nagu oli elanud seni, või ta ei elanudki. Ent seal leidis uus veetlus ning uus võitlus, võitlus, nagu teda vaevalt ükski surelik

varem on võidelnud: tahtsin elada, et unitondile näidata, et elan. Minu olemasolek pidi ühe teise olevuse puudumist osutama.

Kartaagolased tundsid nuhtlust: luumurdumist. Hukkamõistetute seoti lamavas asendis posti külge, siis murdis timukas tema parema käe väikese sõrme ülemise liikme ning läks oma teed. Täpselt tunni pärast ilmus ta uuesti, et nuheldava vasema jala väikest varvast puruks väänata. Ja jälle ühe tunni pärast murdis ta tema vasema käe väikese sõrme esimese liikme ning uue tunni järele parema jala väikese varba. Otse vangi silmi ees seisis suur liivakell, nii võis ta ise aega kontroleerida. Kui viimased terakesed alla liuglesid, teadis ta: nüüd on jälle tund möödas, nüüd tuleb mees ja murrab mu põidla. Ja siis suure varba — ja keskmise sõrme — ja nimetissõrme — liige-liikmelt, hästi ettevaatlikult, et mitte liig palju ei puruneks. Ning siis ninaluu ja käsi varre ja sääreluu, iga kondi ilusti üksikult! See oli veidi tülikas protsess; kulus paar päeva, kuni timukas tal selgroo murdis.

Tänapäev tehakse teisiti: paremini. Võetakse enam aega ning see ongi suur kunst kõigi piinamiste juures. Vaadake, mu liikmed on terved, kuid siiski on kõik minu küljes ja minu sees murtud, ihu ning vaim. Kaht aastat vajasid nad Reading Goal's, et Oscar Wilde'i puruks murda; nad mõistavad seal oma kunsti: C. 3. 3. on neile heaks reklaamiks!

Ütlen seda, et teile näidata oma võitluse raskust. Kõik väljavaated olid tõesti lõusta poolt. Ta tuli igal ööl ning sageli ka päeval; ta tahtis nii meelsasti uneleda, et ma end hukkaksin, ning näitas mulle järjest uusi vahendikesi selleks.

Aasta pärast hakkasid ta külaskäigud harvenema.

„Sa lähed mulle igavaks,“ ütles ta ühel ööl, „sa pole enam seda väärt, et minu unelmates peaosas mängida. On teisi asju, mis lõbusamad. Usun, et unustan su aegamööda.“

— — Ning näete, ka mina usun: ta unustab mu aegamööda. Pilguks uneleb ta veel minust, nii ajuti, hookepa, kuid ma tunnen, kuid mu elu, see uni-elu pikapeale hävineb. Ma pole haige, kuid elujõud lahkub minust; elukas ei taha enam minust uneleda! Lähemal ajal unustab ta mu täiesti, siis kustun.“

Oscar Wilde kargas püsti. Ta otsis tuge kajuseinalt, ta põlved võbisesid, väsinud silmad tungisid kaugele välja oma koopest.

„Seal! Seal on ta!“ hüüdis O. W.

„Kus?“

„Seal! Seal all!“

Ta näitas näpuga. Sini-rohelised vood rullusid seal üle ümariku kaljurahnu ning voolasid siis aeglaselt jälle alla. Ja tõesti: ses sügavas hämaruses näitas märg kivi mingit nägu — mõnitav-heasüdamliku lõusta lõugadel lasus lai irve.

„Kaljurahn!“

„Ja, muidugi! Kaljurahn! Arvate, et ma ei näe? Aga siiski on see lõust: ta võib igale asjale oma kuju anda, nii nagu see talle meeldib. Vaadake, kuidas ta naerab!“

Ta naeris, seda ei võinud salata. Ja ma pean mõnna: rahn voolava veega sarnanes täiesti olevusele, mida Oscar Wilde oli kirjeldanud, täiesti.

„Uskuge mind,“ ütles Oscar Wilde, kui kallimehed meid oma lodjas tagasi sõudsid, „uskuge mind, kahtlus pole võimalik. Loobuge oma suurejoonelistest inimsus-ideedest: inimlik elu ning maailma ajalugu pole muud kui uni, mida mingi absurdne olevus meist uneleb!“

ARMUKADEDUS.

NÄRVIARST dr. K. LELLEP.

Maailmas pole midagi uut, kõik kordub endiselt, nii on ka armukadedus hallidel aegadel samasugune olnud, kui praeguse aja inimkonna kireavaldus. Armastus, ja eriti armukadedus, on vist nii vana, kui inimkond oma vaimiliselt väljaarenenud ajajärgus. Aga ka neil aegadel, kus inimene looma kombel enese elu eest võitlust pidas, oli tingimata armastus ja armukadedus olemas, päris looduse sunnil ise.

On ju teada, et inimesel kõrgemad ja madalamad instinktid on, kõrgemad — eetilisteks otstarveteks ja madalamad oma ihutarvete ra-

huldamiseks, kus sugutunde instinkt armastuse peategurina esineb.

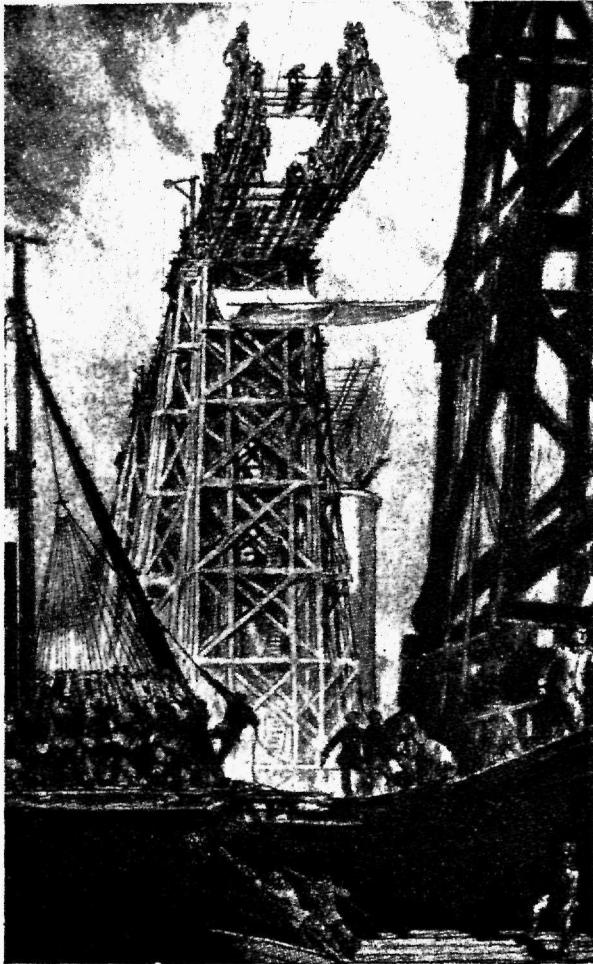
Kui meie teaduslikult ainet käsitame, siis leiame kõigepealt klassikaaajast armastuse ja armukadeduse sümptoomi.

Huvitav on, et sellest aegjärgust meile iselaadi armastuse variandid silma paistavad. Oma eluavaldustes oleme harjunud armutunnet heteroseksuaalses mõttes enesele ette kujutama, see tähendab armastust teise soo vastu.

Greeka kirjanduses paistab meile homoseks-

suaalne, see on armastus oma soo vastu, silma ja see on kultuurajalooliselt kui ka armukadeduse aine käsitamise mõttes suure tähtsusega.

Tollest ajast tunneme naislauliku Sappho kirglikke sonette armukadedusest ja armastusest omasooliste naiste vastu, mida meil praegugi veel Lesbose saare järel, kus armujumalanna auks orgiaid toime pandi, — lesbosli-

Neemani silaenitus Grodnos.

A. Paul Weberi maali järele.

Uuem kunst tarvitab aineks sagedasti tehnilise kultuuri saavutusi. Arvamine, et tehnika edu kunsti surmab, on ekslik, samuti kui oletus, et tehnika inspiratsiooni ja ainet kunstile ei anna.

seks armastuseks hüütakse; teame platoonilisest armastusest, mida harilikult ideaalse armastusena kujutletakse, millel aga tõepoolest homoseksuaalne tendents juures on. Klassika haritud meeskonna kiht armastab oma jumaldatud Uranose auks ainult noori mehi ja võib olla, et ka Sokrates mürgikarika selle pärast tühendas, et tema Atheena langenud moraali mõisteid piitsutas. Igatahes on Uranose auks

nimi Urning siamaani püsima jäänud. Armastus naiste vastu oli alama kihi ja võõraste sugurahvaste omadus, sellepärast võis ka Leander Heero juure ainult sealt poolt merd ujuda. Ka kuulus Trooja sõda, mis teatavasti ilusa Helena pärast algas, ei leidnud algatust mitte armukadededa Menelaose poolt, vaid sõda algas, nagu ikka, poliitilistel põhjustel — ja Paarise kergemeelne teguviis oli Greeka vürstidele ainult ettekäändeks. Nii madalalt hindasid greeklased mitte ainult oma kõige ilusamaid naisi, vaid ka kõige armsamaid; ega muidu vaene Iphigenie igatsusega oma kodumaa poole Taurose saare kaljult asjata vaadanud poleks.

Näitusi on palju, kuid aitab neist. Greeka ja Rooma ajaloolised andmed on aluse pannud armukadedusele kui teadusele.

Tarvitame neid sõnu poolitades, sest et uuem filosoof Spinoza meie kaitseks lauseid, nagu: „armukadedus pole muud kui kadedus ühendatud vihkamisega armsama vastu“ tarvitab, tuues sellega uut vihkamise kaasnähtust esile, mis kadedusele sarnane.

Keskaeg ei või teaduse väljendustega uhkustada, aga ka sel ajal pole teoreetiliselt armastatud. See on nii. Leiame jälgi kirjanduses ja suurte meeste tegudes, mis meie arvamisist tõendavad.

Armastus ja armukadedus on teatavasti stimuleeriv tung ennast oma armsama objekti ees kõige paremas ja võitlusvalmisolevamas valgustuses paista lasta, sellepärast on ka nii loomulik, et kuulsad kunstnikud, nagu Leonardo da Vinci Mona Liisa kaudu ja Dante Beatrice läbi, kaugelt oma ajast ja aastasadadest üle olid. Neid mehi on arm ja jumalik and pealegi lõpmatu kõrguseni tõstnud.

Ehk kes ei tea, et Shakespeare'i mustanaaline Othello oma Desdemona heaks vägitükke Veneetsia laevastiku juhatajana korda saadab ja siiski põhjendamatu armukadeduse hullustuses oma armsama tapab. — Kes ei tunne Romeo ja Julia vagajuttu; iga rändaja, kes Verroona käib, viskas veel praegugi oma nimekaardi nende hauavõlvi olevasse urni. Sarnase kaastundmuse pitseri on armastus ka praegusele külmale ja ennastarmastavale maailmale peale vajutanud.

„Estoonia“ avamise ja 10 a. juubeli puhul on Hamleti seal näitelaval mitmel korral mängitud. Ka Hamlet on üks Shakespeare'i näidend, kus armukadedus vihkamise ja kättemaksuhimuga kollisiooni satub ja Daani printsi nõrga iseloomu pärast üldse surmaga lõpeb. Armukadedus on siin ema suhtes, sest keegi ju tõendab, et Hamlet olla naisterahvas olnud. Toon Hamleti kui tüüpi sellepärast oma vaadete tõenduseks ette, et meie siin klassikaajast

pärandatud pikatsismi leiame. Kahe hoovika-valeeri kõnele vastab Hamlet: „Ma ei tunne lõbu naisest ega mehest“; olgu ajalooliselt tundmatu Hamlet poiss ehk tüdruk, see lause laseb oletada, et ka keskaja kõrgem seltskond pervers kalduvustest puhas ei olnud; kuidas võiks ka seda neist nõuda, kui uuema aja kultuurilisem seltskond Uranose altarile ohverdab. Vahest mäletavad lugejad I. a. kõmuri-kast keiser Vilhelm II sõprade Moltke, Eulenburgi jne. kohtuprotsessi, kus tõendusid toodi sarnaste ebakalduvuste olemasolemisele.

Uuema aja 1848. a. revolutsioon mõjub õhku puhastavalt ja sellest ajast võime armastust ja eriti armukadedust enam-vähem teaduslikule alusele asetada.

Siin esinevad prantslane Marcell ja sakslane Nasse oma põhjapanevate töödega. Esimene neist oletab, et armukadedus on tung, möödapääsematu tung, mis põhjendatult ehk põhjendamatult inimest valdab ja kotkaküüntega oma ohvrist kinni hoiab. Nasse on arvamisel, et armukadedus muud ei ole kui alkoholne vaimuhaigus, ja leiab toetust oma sõprade Schüle ja Schäfferi poolt, kes leiavad, et alkohol armukadedusele kindla kuju annab.

Nagu inimesed ikka äärmustesse satuvad, nii tõendab ka kuulus Krafft-Ebing oma 1000-arvulise haigete materjaali najal, et armukadedus muud ei ole kui ainult alkoholi läbi saavutatud hingeline lagunemine. Huvitav on, et teadlasel tõepoolest sellest suurest arvust ainult neli inimest leidis, kes alkoholi mittetarvitamise tagajärjel armukadeduse sümptoome avaldasid. See lubas oletada, et ainult alkohol armukadedust võimaldab.

Kuid selle väite lükkame otsekohe siinsamas ümber. Igaüks meist, kui tahame avalikud olla, on armukadedust tunnud, kas ärkavas nooreas ehk vanaduspäevil, ja sellepärast ei tarvitse meie alati Bacchuse jumaldajad olla.

Sellepärast ei pea ka uskuma, et armukadedus ainult alkoholi läbi mõjule pääsenud kompl'katsioon on, vaid võime kindlas arvamises olla, et meil paranoiliste, s. o. hullustuse, kalduvustega tegemist on: sellepärast iätame Nasse kuivale ja asume Marcell'i teooria juure tagasi.

Peab ütleva, et Romaani ja Slaavi tõugu rahvastel elav omadus on initsiatiivi ja tõuget teadusele anda, kuna Germaani tõul lahtikerimise ja detailimise omadus suurepäraselt on välja arenenud.

Ülalpool nimetatud Schäffer iättis kohe oma esimese arvamise ja asus Marcell'i teooria väliaarendamise juure. Tema rajas kaks eri-vaadet. Esimene — anatoomiline, oletab, et

armukadedus patholoogilise suguorganide muudatusega seletatav olevat. Tõepoolest teame, et kui suguosad sügelevad ja sel puhul ärritatud olekus on, siis inimese armastustunne vastavalt tõuseb. peaaegu geomeetrilises progressioonis. Nagu teada, tõukab liialdatud armuavalduus vastava objekti eemale ja võimaldab sellel läbi armukadeduse tärkamist. Seda leiame naiste kui ka meeste iures. Kuulus Rasputin olevat ka oma alaliselt ärevuses oleva suguelu kaudu rikutud Vene koia ringkondades suurt osa etendanud ja sellel läbi vürst Jusupovi armukadeduse ohvriks langenud. Meie näeme siin Trooja sõja põhjusi korduvat. Jälle algavad suured poliitilised sündmused lihtsate põhjuste pärast. Ei ole siis ka ime, kui ladinakeelne vanasõna ütleb, et Rooma linn ainult ühest sädemest hävineda võib.

Et sugulistel organidel tõepoolest suur tähtsus armukadeduse tärkamises on, näeme veel pathologo-anatoomilistest seletustest, millega Tartu Toomemäel trooniv teadlane Baer 100 aastat tagasi esines — et armukadedate alkohoolikute munasarias terataoline parenchümatoos degeneratsioon leidub.

Palun eriteadlasi mitte pahaks panna selle praegusel ajal kergesti kaaluva teate tarvitamise eest.

Esimene Schäfferi vaade käsitab anatoomiat, teine tundmust. Viimane on tõepoolest raskem selgitada. Kui inimesel tundmus on, et tema suguvõime vähenenud, kuidas võib temale seda ebatunde põhjust selgeks teha. Muidugi ainult praktilisel teel, kuid haige jääb harilikult võimisele vaatamata ikka arvamise juure, et ta suguvõimetu on.

Siin peitub suur hädaoht. Tundmus pole aga kahjuks seletatav. Meie võime näiteks oma vastuvõtlikkust, ettekujutust ja tunnet enese mõtteis piirata, kuid kontuure ei suuda meie neile luua. — Pealegi on põhjendamatute tundmuste põhimotiivid psükoloogias selgitamata, sellepärast ei tohiks meie ka tõepoolest Schäfferi teooria järele käia. Teaduslikult pole üldse selgitatud patholoogiline tundmus. Ma küsin näiteks sageli, miks rõhub mind tundmus minu enese vastuvõtmiskabinetis, kas on põhjuseks madal toa lagi, või midagi muud. Tundmus on olemas, aga seletus puudub.

Nii on ka lugu armukadedusega. Meie ei suuda seda tundmust selgitada tema täies kujus, püüame siis aga järk-järgult analüüsida, ja seda võime teha juba elementaartunnete abil.

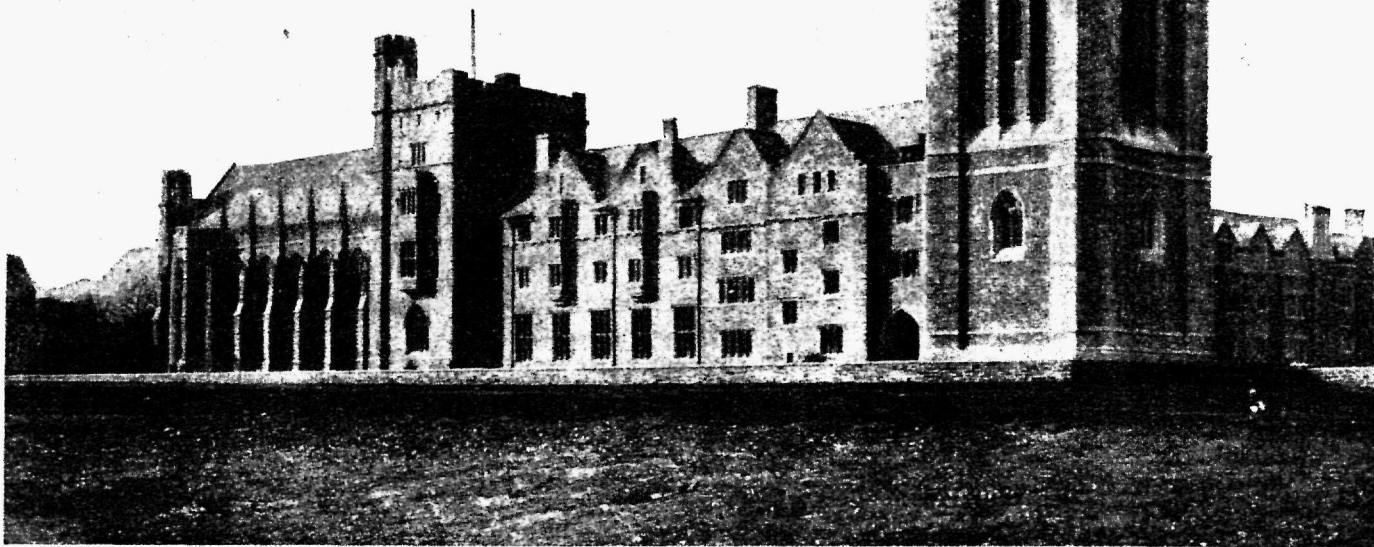
Igal patholoogiliste kalduvustega inimesel on võimalus oma mõttekuiutusi illusioonide ja mõtteviirastuste (hallutsinatsioonide) abil kaunistada.

See omadus puudub täieliselt normaalsetel isikutel ehk ütleme on võimalik ainult väsinud olekus. Mõtteviirastuste abil võib haige oma kalduvusi süvendada. Kui mina näiteks narkootilise aine rõõdumuse ehk muu läbielamise tõttu deliiriumi taolises seisukorras viibin, siis jääb ärkamise ajal unistuses läbielatud armukadeduse põhius minu peaaegu edasi elutsema ja ma ei suuda enam mõttekujutust tõesst eraldada. See on kardetav moment ja sageli armukadeduse tärkamise peapõhjuseks.

Vernicke nimetas seda „ülejäänud ideeks“ (Residualwahn) ja meie olemis arvamisel, et armukadeduse juures kõik tundmused ühes ülejäänud ideedega komplekstundeks ühinevad ja nõi liituvad. nagu Wund seda oma filosoofilises käsiraamatus (sissehjuhatuses) selgitab.

Agas armukadedusel on ka väline põhjus tõukeks ja sellepärast on iseäraliselt raske seda tungi klassifitseerida. Lihtsustamise mõttes ei teegi meie seda.

niisugustest degenereruvate kalduvustega isikutest on prantslase Imberi kaudu meile tuntud, kuna sakslane Kraepelin rohkem narkootiliste ainete tarvitajatest armukadedatest inimestest seletab. On ju ka teada, et kokainisti ja morfinisti näiteks akustilised, optilised ja taktilised sensatsioonid piinavad. Need võimaldavad „ülejäänud ideede“ tärkamist; et aga

Kuidas kunsti hinnatakse.

Üldiselt teame, et suured kunstnikud ja kirjanikud enamasti viletsasti elanud ja nende looming halvasti tasutud. Nii elas kõigi maade ja aegade suurim helilooja Beethoven pool nälgides. Seal tahab nüüd ameeriklane M. Frank tegelikult tõendada, et Beethoven ise süüdi oli, kui ta oma andega kapitaal ei mõistnud lüüa: miks kirjutas ta sinfooniaid, mitte aga kergeid tantsutükke! Näe, tema, Frank kirjutas ühe shimmy „Banaanid“, ning teenib sellega nüüd miljonisid! Meie pilt kujutab lossi, mis Frank oma „Banaanide“ sissetulekust ehitada lasknud. Kas see ei pea kõiki loovaid vaimusi veetlema suure hulga, massi maitse järele looma!!

Armukadedust on igalpool leida, arvata- vasti aga kõige rohkem degenererunud isikute juures; armukadedal on raskejalgseid naised laktatsiooni ajal ja enne seda kuupuhastuse perioodidel. — Armukadedad on lesed ja ka lahuselavad abieluinimesed, iseäranis aga madrused, kes suguliselt ilmast isoleeritud, kaardimängu ja joomalaua taga oma kuude kaupa teenitud palga läbi prassivad, võib olla oma loomutungi sumbutamiseks. Kirjeldused

narkootilised ained juba enesest närvikavale armuäratavalt, aphrodisialiselt mõjuvad ja suguorganide tundmust ärritavad, siis on ka niisuguste inimeste juures libido sexualis ja sellega kaasaskäiv armukadedus arusaadav.

Vahe niisuguste kalduvustega inimeste ja haigete vahel on see, et esimesed oma armukadeduse hullustust ei süstematiseeri. On narkoosijoovastus möödunud, on nad valmis oma armsamatelt andeks paluma ja töötama ilal

enam armukadeduse stseene teha; lubavad ja murravad lubadust, nagu meie seda alkohoolikute juures harjunud oleme nägema. Alkohoolikutel on ajutine parandamatu mõttesegadus, kuna haigetel see defekt terveks süsteemiks muutub, ja armukadeduse ilmumist ideatoorilisel teel võimaldab. Sellepärast nõuab arsti kriteerium tähelepanu, kas armukade oma tundeavaldusi ei simuleeri, veel enam, kas ta oma mõtteid ei varja. On ju isikuid olemas, kes ise oma armukadeduse idee loogilist laienemist kardavad ja ise nende ebaloomulikkust tunnevad. Need on siis dissimuleerijad armukadedad. Ainult sügavates leekides luurav sõstrasilm annab harjunud analüütikerile tõendust sellest, et meil hullustuse poole kalduva isikuga tegemist on.

Igatahes tuleks tähele panna, kas meie ees ebanormaalne või terve inimene seisab.

Meeles tuleb veel pidada, et ka vaimuhaigel põhjust on armukade olla. Näiteks naise õrnas hingel valitseb mees ja sügav pettumus viimastest võib hullustuse eelmänguks olla, millele siis armukadedus oma halastamatu süstematiseeriva ja loogilise mõttekujutusega järgneb. Armukadedus on kui kivi, mis vette heidetult laineid oma ümber lööb, ikka uusi vähemaid keerdude juuretulemist võimaldab, kuna eelmised lained kaugusesse kaovad, ja kalda vastu pörkudes jällegi lähtekohale tagasi voolavad.

Armukadedada juutt äratav kahtlust, kui temal otsekohesed põhjused puuduvad, kui ta seletab, et naabrid armsama pettusest sosistavad, kui isik kaardimoori ettekuulutusi tõeks peab ja nende andmetel kahtlustuse struktuuri rajab

ja süsteemiks üles ehitab. — Terve inimene kahtlustab põhjendatult, haigel ja naisel aga on Mariet'i sõnade järele võimalus „mitte milleski“ armukadeduse põhjusi leida. Mõlemal tüübil on aktsioon korpus deliktiga ümberpööratud vahekorras.

Naisel on tūmopaatiline hing, tema mõtleb südamega, sellepärast on äratavast põhjusest küllalt, et oma armsama tapalavale saata, nagu Inglise kuninganna Elisabeth seda oma armsama krahvi Essex'iga teeb. Samal põhjusel hukkab ta oma vastase Maria Stuarti. Haige armukadedusega on samasugune lugu, õnnetu juhuste koondus elus ja põhjendamatu tuju on tõuke saanud. Tunne tõuseb ja vajub nagu voolav meri, ja avaldab ennast vihkamises, armukadeduses ja piinas. Ega muidu Saksa vanasõna ei ütleks: „Die Eifersucht ist eine Leidenschaft, die mit Eifer sucht, was Leiden schafft“. Niisugune haige annab oma armsama, kui tarvis leiab, politiseivõimudele välja. Ehk ümberpöördukt. — Riias oli kord juhus, kus naine oma mehe hullustust ei uskunud, ehk küll viimane Vöhrmanni parki ülesseadmiseks oma kuld rinnakuju tellis. Naine uskus tema vaimuhaigust alles siis, kui mees teiste naistega sõbrustama hakkas ja, täis armukadedust, saatis oma mehe ravitsemisele. Sellepärast siis on armukadedustunne üks tähtsamatest instinktides inimese elus, ja häda sellele, keda pimestav armukadedus jäädavalt valdab; veel viletsam, kui armukadedus hullustuse kompleksiks muutub.

Prometeuse nõriseva südame valu on selle põletava piinaga võrreldes, nagu kodumaa taline päike kõrvetava Sahaara päikese vastu.

Kafke „Nibelungide laulust“.

Kuidas Siegfried tapeti.

Tõlkinud Jaan Kärner.

Vürst Siegfried oli lõunast nii väga janune ja lõpetada käskis seepärast söömise: ta ihkas allikale, et saada kosutust; ei aimanud ses käigus ta õela salakavalust.

Ta koju saatis loomad, kes olid tapetud — Siegfriedi vapper käsi need oli surmanud, ja kiitust keelda talle ei saadud iganes. Kuid ära anda teda ju Hagen ammu kavatses.

Just laia pärna poole nad minna otsustand, kui Hagen Tronjest ütles: „Nii mõned jutustand, et järele ei jõua Kriemhildi mehele eal keegi, kui ta jookseb; hei, korra seda katsume!“

Ja vastas Madalmaade noor uljas sõdur nii: „Eks allikale tõesti ka võidujooks meid vii, seepärast katse tehkem! Ja nõnda sündigu: kes teistest ette jõuab, see võidu tasu pärgu.“

„Jah, katse tehkem!“ kordas õel Hagen rutuga. Ent jatkas vahvas Siegfried: „Kui kaotan kihl-
[veo ma, siis teie ette rohtu mu näete langevat.“
Ja rõõmus oli Gunther, nõu nähes täide minevat.

Ent jatkas julge Siegfried: „Ma luban koguni, et täies relviistuses siit jooksen länteni, mu jahiüllikonnas ja kilbi, odaga.“
Ja nooletupe, mõõga veel ruttu vööle sidus ta

*Nii Hagen õel kui Gunther end riidest vabastas
ja paljas valges särkis veel puhu seisatas.
Siis nagu pantrid jooksu nad pistsid lagedal,
kuid vahvas Siegfried enne neid siiski oli allikal.*

*Jah, nagu igas asjas, nii võitis siingi ta,
vöölt võttis kähku mõõga ja nooletupe ka;
siis oma oda toetas ta pärna oksale
ja uhkelt ootas teisi, kes polnud jõudnud järele.*

*Kas sõber tasus talle ta viisakuse siis?
Ta ambu kui ka mõõga õel Hagen peitu viis,
ja ruttu ümber pööras ja otsis pilguga
Siegfriedi rõival kohta, mis tähistatud ristiga.*

*Kui Siegfried parajasti suu veele ulatas,
ta ristimärgist oda õel Hagen läbistas,
et purskas haavast veri tapjale tagasi.
Ei ükski kangelane tee sellast tegu iialgi!*

Pilt Türgi haaremist.

See on esimene pilt Türgi sultani haaremist; selle pildi avaldamine oli keeldud kuni sultani valitsuse lõpuni. Haareminaised on nüüd vabaks lastud.

*Kuis viisakust ja lahkust me Siegfried avaldas:
kus voolas allik, sinna ta kilbi asetask;
ehk teda piinas janu, ta seni ootas veel,
kui oli joonud kuningas; ei tänu tundnud viimse
[meel.*

*Nii selge oli allik, hää vete jahedus,
ja esmasena Gunther vee poole kummardus.
Kui oli küllalt joonud, ta lättelt taganes.
Niisama oleks toimind Siegfried, kes väga
[janunes.*

*Kuid ehk küll südamesse ta oda torganud,
ei põgenedes olnud nii Hagen lidunud
veel iial enne ilmas kui seekord lidus ta.
Kui Siegfried taipas seda, kes löönud haava
[surmava,*

*siis meeletumas vihas ta hüppas allikalt;
ta õlas kõlkus oda pikk vars nii valusalt.
Ta otsis oma mõõka ja oma ambu, noolt,
et kätte maksta surres veel Hagenile oma
[poolt.*

Ei leidnud aqa mõõka, ei ambu surev mees,
vaid ainult oma kilbi ta nägi jalge ees.
Ta selle haaras kätte ja jooksis järele:
ei olnud põgeneda õel Hagen jõudnud eemale.

Ka raskelt haavatuna veel Siegfried virutas
nii võimsalt vaenlasele, et kilbilt piserdas
kui vihma kalliskive: kulp tüceks purun's.
Ju kätte maksta ihkas me õilne võõras südames.

Ta hoobist langes Hagen, ei püsind jalgadel;
ja kõigist vastu kajas niit suurel kaugusel
Kui oleks mõök tal olnud, siis oleks taband
[surm
ta vaenlase. Nii väga haav teda ärritas ja hurm

Ta palgeilt kadus puna, ei enam jaksanud
ta seista; liikmeist vägi tal oli lahkunud,
ja surma märki kandis ta nägu kahvatu.
Nii mõned kaunid naised ta pärast huljem nutsid
[ju.

Ja lilledesse langes Kriemhildi abikaas.
Ta haavast ucolas veri ja värvis lilled maas.
Ta hakkas needma sõpru (sest saabus surma-
tund),
kes ustavuse murdnud ja äraandjais osutund

Ta hüüdis: „Häda teile, te õelad pelgurid!
Kas tõesti ainult surma mu hääteod pälvisid?
Ma ustav ikka olin, ja sestap suren nüüd.
Ei omastele vähe teind haiba teie kaval püüd.

Ja ootab aina häbi ning teotus kõiki eel,
kes teie soost sel päeval on sündimata veel.
Te oma viha mulle küll välja valanud,
kuid selle eest te kõigist ausaest meestest põ-
[latud“.

Kõik rüütlid kokku jooksid, kus Siegfried
[suiemas.
See päev nii mõnelegi suurt kurbust valmistas.
Kes tundis au ja truudust, see valas pisaraid;
ja seda tõesti väälis Siegfried, kes mehi parimaid.

Burgundi kuningaski näis kaotust leinavat.
Kuid Siegfried hüüdis: „Mi.leks näen seda kae-
[bavat,
kes ise teos on süüdi? Ta pälvib põlastust
ja hukkamõistmist — parem, kui poleks teinud
jõledust.“

Õel Hagen vastu hüüdis: „Lein tõesti asjata.
Eks kõigist ähvardusist surm meid ju vabasta!
Neid vähe jäänd, kes seisia me vastu jaksaksid;
ma aeva rõõmus olen, et minu käed ta surmasid.“

„Teil hoobelda on kerge“, taas Siegfried kõneles;
„Kui oleksin ma aimand te kurjust iganes,
siis o'leksin ka osand te vastu kartsta end.
Mul kahju ainult naisest, kes nõnda minust
[vabanend.

Ma Looja hoolde jätma vean oma pojagi,
kes etteheidet tunneb sest päevast alati,
et kellegi ta sõbrad on tapnud kavalalt;
kui oleks aega minul, ma seda kaebaks palavalt.“

Ning kurvalt jatkas Siegfried: „Kui, õilne
[kuningas,
teil südames veel truudust ja au on asumis
maailmas mingi vastu, siis heldust näidake
ja armu — seda palun — mu mahajäänud naisele.

Kui oma lihast õde te hoidke tedagi
ja kitske vürsti kombel sest ajast alati.
Ei näe mind enam isa, ei minu meeskond hää;
ei ükski teine naime nii oma armsast ilma jää.“

Ju üsna veres punas ta ümber lillenurm.
Ta viimset võit'ust algas, ei kaua viibind surm;
jah, surma mõõgatera ta elu katkestas,
ei enam sõna saanud suust kangelane võimukas.

Kui rüütlid seda nägid, et Siegfried lahkunud,
nad kiibile ta tõstsid, mis kullast tahatud.
Siis aru peeti, mida nüüd oleks teha küll,
et seda salastada, mis süü on õetal Hagenil.

Nõu mitmed nõnda andsid: „On juhtund
[õnnetus;
kõik seda kinnitagu, üks olgu seletus:
Kriemhildi mees meist eemal just oli küttimas,
ja röövlid tapsid tema, kui tihnikus ta ratsutas.“

Siis hüüdis Hagen: „Viia võin koju korjuse.
Ja saabki teada naine, kes kuningannale
on tuska valmistanud, — ei mina küsi sest:
ma üsna vähe hoolin Kriemhildi naisemuredest.“

NÄITED KÕIGE UUEMAST KUNSTIST.

August Zamosky skulptuuri järel, mis pidada olema ühe Wieni päevapiltniku rinnakuju.

August Zamosky skulptuuri järel, mis pidada olema ühe krahvinna rinnakuju.

VIIMNEPÄEV.

WALTHER NITHACK-STAHN'i romaan.

Tõlkinud J. R.

15

Ta ruttab suurema kiirusega edasi, aga tema liikmed ei kuula enam sõna; ta toetab end ühe puu najale; seal märkab ta, et tema lähedal keegi ka puu najale toetub, üle mitme tunni üks elav inimene! Nähtavasti on see keegi vana, küürus emakene, paljasjalgne, kepp käes. Sigrid tahab temast mööda minna, aga vanakene hüüab: „Preili, on sul midagi süüa mulle anda?“

Sigridil tuleb meele, et ema talle jumalaga jättes natukene toitu kaasa annud. Ta oli selle unustanud, aga nüüd äratab meeletuletus temas näliatunnet; ta võtab leivatüki ja murrab pooleks. Nad istuvad üheskoos kraavipervele ja söövad; vanake tõmbab kotist pudeli veini, rüüpab ja pakub ka Sigridile. See tõrjub aga tagasi, sest ta pole kunagi midagi iovastavat joonud. Kuna ta sööb, tuleb tal meele eneselt küsida: kust see leib pärit võib olla? Ta tahaks leiva kõige parema meelega kraavi viisata, aga nälg on tugev ja ta sööb edasi.

Vanake kõneleb omal hambutul suul: „Kõik on mul kaasas: peapadi, vaip ja isegi surmasärk. Sest ei või kunagi teada. . .“

„Kuhu teie tahate minna?“

„Sinna mägedele. Sest kirjutatud on: „Kui

teie näete hirrsat hävitust, siis põgenege mägedele. Ja kes väljal on, see ärgu mingi mitte koju oma riideid võtma. . .“ Tahad sa seda lugeda? Mul on Pühakiri kaasas.“

Sigrid usub seda ja laseb vanakesel jutustada, et ta täiesti üksi seista. See tähendab, tal olla küll lapsed, ja lapselapsed, need ei uskuda mitte ja naerda teda. Siis on ta kodust tulema tulnud, et oma hinge päästa. „Sest vaata, inimesel on ainult üks hing ja see tahab elada.“

„See tahab elada,“ kordab Sigrid mõtteisse langenu.

„Kuhu sa tahad minna?“

„Ka mägedele. Sest seal üleval elab mu armsam.“

„Võid sa veel niisugust tühja juttu ajada? See ei või sind ometi aidata. Sest kirjutatud on: „Kaks on ühes voodis: üks võetakse vastu, aga teine jäetakse maha.“

Sigridist käib värin läbi, ta kargab üles, jätab lühidalt jumalaga ja jookseb minema. Pilte kangastus tema ees on kõrgemale tõusnud ja on hall kui vesi. Sigrid jookseb aina edasi, et kaotatud aega tagasi võita. Ainult ühes kohas, lombi ääres, mis hoolimata päikese kuumusest hoidunud, peatub ta, laseb käpuli ja joo

VENE PUNAVAE TEGELIKUD JUHID.

S. Budjonnõi, punaväe ülemjuhataja abi ratsaväe alal.
S. Kamenev, punaväe ülemjuhataja.

mudast vett. Siis tõuseb ta üles, puhastab riideid ja ruttab edasi. Nüüd peatub tema pilk tähttorni kõrgel katusel, mis metsast juba välja paistab. Oma selja peal tunneb ta palavamaks minevamaid päikese kiiri, aga eest puhub jahe tuuleõhk näkku. . .

Väraval teretab teda vana vaht aupahtlikult. „Jumal tänatud! Meie ootasime teid. Meil ei ole ühtegi käskjalga; vana professor on haiglane, tema ei või enam midagi teha. Noor töötas aga terve öö —“

Sigrid ei läbe temaga rääkida, jookseb mööda ja läheb nõlvakut mööda üles, majasse. Varsti on ta võlvitud katuse all, kus teleskoop asub. Archibald on pikali heitnud, käsi pea all, nagu valutaks see; aga ta magab rahulikult. Läheda laua peal põleb küünal.

Sigrid seisab natukene aega lävel, käed rinnale vajutatud, et seda vaigistada. Siis astub ta edasi ja istub magaja lähedale toolile. Puhub küünla ära — ülevalt langeb päevavalgus magaja näo peale. Paled on sisse langenud, näojume kahvatu, silme ümber mustad rõngad, nagu surnul. Aga Sigrid teab, et see suurest väsimusest tuleb. See mees on talle armas, aga enne kui päike täna looja läheb, on ta ainult suits ja aur. . . Kas tõesti igaveseks? Jah, on veel teine elu, mille vastu meie endid siin ette valmistame — ja kui ma oma peigmehe seletusi õigesti olen mõistnud, siis usub

ka tema seda teist elu. Aga kas see võib olla tasuks praeguse kaotuse eest?

Sigrid katsub enesele vaimude armastust ette kujutada, aga kõik laguneb varsti kui uduks; ta ei suuda ei mõtelda ega kujutella. Kusagil liiguvad saladuslised rattad, võngub pendel, lööb ajamootja. Korruga hüütakse tema nime: „Sigrid!“ Ta langeb Archibaldi käte vahele; jälle ei ole tükil ajal muud kuulda, kui instrumentide salapärast liikumist.

„Nüüd on minu töö tehtud, nüüd võin ma vabalt sinule anduda.“ ütleb Sigrid.

„Kas sul ei tundu, nagu oleksime meie üksi ühe saare peal, tähtede vahel?“

„Viimased inimesed.“

„Archibald, kas me tõesti seda päeva üle ei ela, kus me teineteise omaks saame?“

„Meie elame selle päeva üle ja see on tänaane päev.“

„Aga kes laulatab meid kokku?“

„Kas meil on siis kolmat inimest veel tarvis? Me teeme seda ise.“

„Kas meil selleks voli on?“

„Meil on püha õigus, nagu esimestel inimestel, kes teineteist armastasid.“

„Aga ma ei saa ennast mitte enam ehtida.“

„Sa oled ehitud, minu valge mõrsja, kõige ilusama armsusega.“

„Archibald, laseme põlvili.“ Nad lasevad põlvili, teineteise kätest kinni hoides. Nende kohal seinal ripub tähtis taeva kaart, loova vaimu kõige suurem ime, selle ees põlvitavad nad ja palvetavad. Kui nad siis üles tõusevad, tõmbab Archibald ta tormilikult oma rinnale. „Nüüd oleme meie üks — Jumala läbi.“ Sigrid kuuleb esimest korda tema suust seda sõna.

Nüüd viibivad nad teineteise kaenlas ja Archibald sosistab mõrsjale armastussõnu kõrgva. Sigrid näib aga kurb olevat.

„Mis sinul on?“

„Archibald, kas sa usud, et me seal jälle kokku saame?“

„Ma ei usu seda ainult, ma tean seda kindlasti.“

„Kas vaimud võivad teineteist armastada?“

„Jah, nad võivad seda vaimus teha. Aga mitte nõnda, kui meie siin teineteise ümbert kinni hoiame. Minu armsam, nõnda võime ainult siin teineteist armastada.“

„Kui suur ja tühi seal saab olema!“

„Ja kui õnnis siin.“ Palavamalt ja kirgliksemalt hoiavad nad teineteise ümbert kinni. Archibald ei kuule ega pane tähele, et all saalis kell pikalt kõliseb. Aga Sigrid kuuleb seda ja hüüab erutuses:

„Mis see on?“

„Mitte midagi, minu armsam.“

„Kusagil kõliseb kell.“

„Ei ole võimalik, kõik ühendused on katkestatud.“

Aga Sigrid jääb oma arvamise juure ja tahtmatalt tõuseb Archibald üles ning läheb treppi mööda pikkamisi alla. Midagi ei ole kuulda. Kui ta tagasi tuleb, satub tema pilk suure teleskoopi, mis taeva poole pöördud... Eile õhtust saadik ei ole ta enam sellesse vaadanud. Nüüd ärkab temas korruga kohusetunne ja ta istub vaatlemisplatsile; hulk aega peab ta teleskoopi pöörama, enne kui ta päikese palet nägema hakkab. Ta vaatab, vaatab, pingutab end, pühib käega silmi ja vaatab jälle.

Sigrid paneb teda põnevusega tähele ja imestab, et muidu nii rahulik töötaja praegu ärevusest väriseb. Seal hüüab korruga Archibald: „Sigrid, vaata ometi — see tähendab — sa ei mõista vaadata — aga see on nõnda — X-täht on päikesest eemale nihkumas!“

Sel samal silmapilgul kõliseb all uuesti kell. Archibald jookseb lennates alla. — Mõne minuti pärast tuleb ta üles tagasi ja hüüab: „Sigrid, kas tead — Kaliforniast telegraafeeritakse, et täht päikesest eemale läheb! Milano ja Grenvitsh teatavad seda sama.“

Ta seisab seal värisedes ja rippuvate kätega, teadmata mis teha. Ta otsib Sigridi silmist nagu vastust, aga see on ka segane. Väljas on ilm muutunud ja tuul uluma hakanud.

Pikkamisi võtab ta neiu kätest kinni ja ütleb: „See on ime...“

Sigrid vastab tasa: „See oli kui pühapäev, nüüd on aga jälle äripäev alanud!“

„Aga meie võime ometi elada ja inimesed olla!“

„Kas meie ühendus ka nüüd veel maksab?“

„Ja muidugi, aga meie vahel ainult.“

Archibald tahab käe tema ümber panna, aga tõmbab järsult tagasi, tal on järsku meele tulnud selle suure kosmilise fakti järeldused.

„Sigrid, ma pean kantsleri juure minema: ta jättis mulle oma elukoha aadressi, selleks juhtumiseks, kui see uskumata asi peaks sündima. Iga tund võib miljonite elu maksta. Aga kes viib minu sinna?“

Juba on ta treppi mööda alla joosnud. Sigrid tema järel. Uksel jõudes näeb ta uut sündmust: vihma sajab! Sjab tihedalt vihma, mida tuul vastu silmi lööb. Archibald jookseb sellest hoolimata alla, uksehoidja majakese juure. Küsimused ja vastused vahelduvad kiiresti:

„Eks ole hea ilm, herra doktor?“

„Vanake, täht läheb päikesest eemale, maakera on päästetud.“

Väravavaht seisab lahtise suuga seal, pisarad tulevad talle silmi.

„Ma pean kiiresti linna minema, andke nõu, kuidas see võimalik?“

Nad räägivad kolmekesi edasi-tagasi, iga-pidi näib see aiaviitlik olevat. Sigridil tuleb meele, et ta nurme peal üht hobust näinud.

„Üks vilets tööhobune.“

„Üksta kõik!“ Juba on Archibald hobuse järele joosnud ja tuleb varsti sellega tagasi. See on tugev ja jõuline hobune, Archibald kargab talle selga.

„Võta mind ühes,“ palub Sigrid. Archibald ulatab talle käe ja tõmbab enese kõrvale.

Algab huvitav sõit. Hobune jookseb kõigest jõust, nagu aimaks ta selle käigu tähtsust; seljafagant peksab neid tuul ja vihm. Kumbki ei lausu sõnagi.

*

Jälle käivad eeterilained valguskiirusel ümber maakera, lõikavad üksteisest läbi, neelavad üksteist ära. Tuhandest kõrvast ja tuhandest ajast lendavad need lained läbi ja annavad teada tähtsa uudise, mis kogu inimkonna lainetama paneb. Silmad hakkavad särama, suud avanevad rõõmuhõiskeks, mis üle maade kõlab.

On ka palju neid, kes seda uskuda ei taha ja kes sellest isegi rõõmu ei tunne, nad olid kõik lõpu vastu ette valmistanud — ja nüüd tuleb uuesti otsast peale alata!

*

Vihma aga sajab edasi kui oavarrest. Kastustelt voolab vesi alla ja muudab uulitsad varsti jõeks. Enne oli mitu päeva kui põrgutuli — nüüd on veeputus! Aga tänuks olakse siiski selle eest. Suur tulekahju on täiesti kustunud. Igal pool, kus inimesed elavad, tehakse aknad lahti. Need, kes tulekahju läbi peavarju kaotanud ja linnast välja põgenenud, pööravad tagasi ja otsivad enestele ulualust. Siin ja seal hüppavad läbi lompide mõned poolalasti inimesed. Need on öised pidulised. Ei panda suuremat tähele, et läbi linna keegi ratsa kihutab, valges riides naist enese kõrval hoides. Ka neidki võiks pidulisteks pidada. Keegi ei aima, et need mõnda teadet maailma pääsemisest edasi kannavad.

Paar tundi hiljem selgub aga kõik. Kõigis linnajagudes kostavad pasunasignaaliid. Veoautodel seisavad puhujad ja käes on neil sildid. Pikkamisi sõidavad nad edasi, et igaüks lugeda võiks, peatuvad nurkadel ja kuulutavad ka suusõnal, mis siltidel kirjutatud: „Kantsler annab teada: kardetav täht läheb päikesest eemale! Maakera ei lähe mitte hukka! Lähemad korraldused tunni pärast!“

Tunni aja pärast on kõik uulitsad inimesi

täis, olgugi et vihma ikka veel sajab, joostakse ärevuses labisege ja kõneldakse. Kõik on nagu vanad tuttavad, tervitatakse üksteist ja soovitakse õnne. Lapsed tantsivad veelompid. Keegi ei taha keelata neid oma rõõmu avaldamast.

Kuuldakse järgmist kahekõnet:

„Jumaluke, oli see küll aeg!“

„Vaevalt tunnen ma teid ära, te olete kui hauast tõusnud!“

„Missugune kergemeelsus täheteadlaste poolt!“

„Kõik on maha põlenud, me oleme kerjajad.“

„Kui kantsler veel täna leiba ei muretse —“

„Meil tungis rüüstajate salk aknast sisse ja viis kõik ära.“

„Inimene on metsloom.“

„Ükski arst ei taha tulla ja apteegid on ka tühjaks riisunud.“

„Et ka valitsus nii jõuetu oli!“

„Kui nüüd see ka jälle pettus ei ole!“

Jälle kõlavad nasunad, seekord sõidavad autod kiiresti, neilt pillutakse sedelid maha. Rahvas püüab neid veelompidest ja uulitsalt ning loeb neid ahnelt.

Kantsler annab veel kord teada, et hädaoht möödab. Siis oli edasi öeldud: „Täheteadlastele ei saa midagi ette heita. Hädaoht oli tõesti väga suur; üks äärmiselt väike eksitus vaatluses, mida võimalikult ei olnud inimlikul mõistusel ära hoida, lubas maailma lõppu enustada; nüüd on aga hädaoht kindlasti möödab, selle juures ei ole täheteadlastel vähematki kahtlust. Ka valitsusele ei saa midagi ette heita. Ta tegi, mis ta vastutuse ja kohuse pärast tegema pidi; nõnda sündis ka kõigis teistes riikides. Et inimesed niisuguse suure sündmuse ees enesevalitsemise kaotavad ja kõigist õiguse ning kõlbluse piiridest üle astuvad, seda võis ette näha, aga seda oli võimatu ära hoida. Nüüd aga tuleb viimaste päevade sündmustele lõpp peale teha. Kõik mis inimesed ilmalõppu ootes, meeletuses ja elujanus teinud, tuleb unustada ja võimalikult kiiresti parandada.“

Viha ja kättetasu himu peavad vaikima ja igaüks peab teise süü ära unustama. Neid aga, kes oma südametunnistust raskel tunnil ei kaotanud, tänab valitsus, et nad usku inimsusse alles on hoidnud; nüüd tuleb kiiresti päästetööd teha. Valitsus on vilja ahtadesse kokku kogunud ja hakkab seda hädalistele välja jagama. Kutsun kodanikke üles korda pidama, seadused maksavad jälle ja kurjategijaid karistatakse. Arstid peavad jälle oma kohust täitma, haiged tulevad haigemajadesse paigutada ja surnud majadest koristada. Tööraha juhid kutsun ma eriti enese juure nõupidamisele. Inimkonna

laev on oma sõiduteelt kõrvale kaldunud, ühisel jõul peame selle jälle õigele teele juhtima. Elagu tulevik!“

Sedeli lugeja vaatab ümberolijate peale, nagu ootaks neilt vastust.

Selle kohta peaks ometi midagi öeldama.

„Sõnu oskab ta teha, ta võiks esiotsa parem vait olla.“

„Vilja on nad ära peitnud! Need herrad oskasid vahepeal elada.“

„Maha valitsus!“

„Nüüdsest peale valitsevad ainult töölised.“

„Vahepeal on suuri rumalusi tehtud. Ma tean vaeseid inimesi, kes kaheksa päeva ainult sinki ja rasva sõid, nii et lõhki minemas olid.“

„Ma tean inimest, kes kastide viisi kallisasju kõrvale toimetas.“

„Ja kantsler tahab, et see kõik andeks tuleb anda!“

„Vist olid need inimesed hullumajast lahti lastud!“

„Nad olid meie kuninga Philanderi poolt vallandatud.“

„See puuakse nüüd vist üles.“

„Hoidku Jumal, temale antakse nüüd koguni puhkepalk.“

„Minu herrad, seal üleval ei ole asi vast veel mitte korras. See hirmus vihmasadu —!“

„Elagu tulevik!“

Korraga hakkasid kõikide kirikute kellad helisema.

„Lapsed, me peame palvetama minema.“

„Kas märgades saabastes?“

„Mu naabrina oli ööd ja päevad doomkirikus palvetamas. Senikaua on tema korter tühjaks riisunud.“

„Mina pühitsen seda sündmust oma kodus. Teen punshi. Seni puudus mul ainult vesi.“

*

„Minu daamid ja herrad,“ ütles kantsler tööliste juhtidele, kes tõsiselt, ootavate nägudega laua ümber istusid. „Kolm päeva saab sellest mööda, kui ma teie eneste soovi peale valitsemise teie kätte andsin. Teie otsustasite sel korral oma põhimõtete järele ühiskonna korda muuta. Aga meie leppisime kokku, et veel kolm päeva oma kaastöölistega valitsuse ohje oma käes pean. Sest uus kord oleks ülearune olnud, kui maailm selle aja sees hukka oleks läinud. Vahepeal on aga suured asjad sündinud. Mitte ainult astronoomide ettekuulutused pole valeks läinud, vaid ka uus valitsus on moodustatud —“

Laua ümber istujad naeratavad põlglikult.

„Palun mitte naeratada. See katse, nime-tage teda kuidas tahes, ühe unistaja poolt tehtud, et inimkonda õnnestada, on väga kurbi

tagajärgi annud ja paneb mõtlema. Ma ei räägi mitte sest hävitavast tulekahjust, riisumisest ja vargusest ning kõlbluseta määratsustest ega ka neist ohvritest, kelle surnukehadest teie praegu üle olete tulnud, et siia pääseda — ma küsin, kuidas see üldse võimalik on olnud?”

Mõtlik vaikus. Keegi pikajuukseline habemetu tööline hõõrub rahutult põlvi, kantsler ootab temalt vastust, aga ütleb ise:

„Minul oma ametivendadega olid viimastel päevadel mitmed nõupidamised ja ikka jälle arutati küsimust: kas on rahvas kõlbliselt küllalt küps, et seda enneolematut, rasket katset läbi teha? Meie hulgas oli neid, kes asja heas ja tumedas valguses nägid. Mina ei kuulu nende ega teiste hulka. Ma ei uskunud mitte rahva kõlblisse jõusse; aga ma arvasin siiski, et teatud kohusetundmus ei puudu. Ma olen aga täiesti pettunud. See pettumus on aga tähtsam kui teadusemeeste eksimine. Sest ta näitab, missugune inimkond tööpoolest on. Igalt poolt üle maakera tulevad teated, et igas riigis umbes samasugused asjad on sündinud. See näitab, et inimene igal pool ühesugustel tingimistel ühtemoodi mõtleb ja tegutseb. See on praegusel juhtumisel häbistav kogemus; ma ei ütle mitte, et erandid ei ole olnud. Ma olen ise neid imetledes tähele pannud.

„Kodanline ühiskond on oma pankrotti näidanud.“ hüüab pikkajuukseline tööline. „Kõik segadused langevad kodanluse süüks! Ja see narr kuningas ei olnud mitte meie hulgast!”

„Minu daamid ja herrad,“ ütleb kantsler. „Mina kutsusin neil päevil teie ametivendi üles tööd jätkama. Teie ise tegite sedasama. Aga ometi jätsid sajad tuhanded ja miljonid töölistest töö seisma. Ei muretsetud enam veit ega valgust, ei küpsetatud enam leiba. Aga jätkem vastastikused süüdistused ja tunnustagem, et meie kõik süüdi oleme olnud, nagu ma ütlesin, võtsin ma valitsemise veel ainult kolmeks päevaks enese peale. Nüüd küsin ma teilt, kas te pärast seda, kui te kõike seda näinud ja üle elanud, nõus olete valitsemist enese kätte võtma?”

Üks tööliste juhtidest vastab: „Meil ei ole volitusi nii rasket küsimust üksi otsustada. Asi tuleb rahvusvaheliste tööliste ühisuste kätte anda. Et nüüd ühendus väljamaaga varsti jalule seatakse, siis võib läbirääkimisi alata.“

„Nii jääb siis valitsus esiotsa minu kätte,“ ütleb kantsler. „Mis edaspidi valitsemise asjas sünnib, see jäägu lahtiseks. Nüüd aga on tarvilik, et kõik tööle hakkaksid, sest rahvas on otse suremas. Tehke teie omalt poolt, mis võite, et töörahvas kohe tööle hakkaks. Esi-

otsa tuleb ööd ja päevad töötada. Ma tänan teid.“

Surutakse vastastikku sõnalausumata kätt. Kantsler läheb teise tuppa, kus ministrid teda ootavad.

*

Alles pikkamööda selgusid kogu selle sündmuse kohutavad tagajärjed. Just nagu maa värisemise järele hävitus nähtavale tuleb, kui suits kadunud. Pikkade ridadena veeti surnuid matmiseks. Haigemajad olid haigeid täis. Suured karjad nälgijaid piirasid riigi tagavaraaitasid, kust ööd ja päevad toiduaineid välja jagati. Siiski ei jõutud kõiki hädalisi rahuldada. Soldatid ja kodanikkude kaitseväge ei suutnud kuritegevusele piiri panna.

Kirikutes peeti vahetpidamata tänujumalateenistusi. Ainult doomkiriku õpetaja puudub. Ta on oma ameti maha pannud, et ennast täiesti heategevusele ja vaeste aitamisele pühendada. Benediktuse klooster avab jälle oma ukseid ja võtab põgenenud nunnad vastu, ainult üks neist on uulitsasegaduses surma saanud.

Linnavahid leiavad ühest keldriruumist nõdrameelse, kes ennast Philanderiks nimetab ja kes ennast nii kuulsaks teinud. Ta põlvitas ema surmavoodi ees, sai seal rinnust verejooksu, suri ja maeti ühes oma emaga maha.

Ühes lõhkeainete läbi hävitatud vabrikus leiti surmasaanud inseneer, kes kuulu järele suure leiduse olla teinud; arvati, et ta vabrikusse oma masinat päästma olla läinud. Et ka tema plaanid ära põlenud, siis ei teata, milles tema leidus seisib. Tema naine ja laps, kes meeleteinud leinavad, ei mõista ka asjast lähemat seletust anda. — Ettevõtjat, kelle juures see inseneer teeninud, tabanud ka kurb saatus. Ta langenud raskemeelsusse, pärast seda, kui tema abikaasa suri, tema maja rüüstati ja kaks last lossiplatsil võitlustes surma said.

*

Siis ilmuvad esimesed ajalehed. Ainult lähikesed teated tervest ilmast.

Vatikaan on leekides hävinenud. Peetri kirik Roomas sisse langenud, ilmatud inimvaimu tooted hukkunud. Pariisis uulitsavõitlused, mis veel edasi kestavad. Üks partei on võimu enese kätte kiskunud, nõuab piiramata isikuvabadust ja kõigi kitsenduste kaotamist. London on elanikkudest tühi, sest ei need maale on läinud toitu otsima. Inglise ühendatud kirikud on kogu ilma poole abipalvega pööranud.

Ameerikas on suur usuline liikumine alanud, New-Yorgi elanikud on mererannale kogunud ja ootavad taevast ilmutust.

Vene linnades sureb rahvas hulgana, maa-rahvas ei tööta, ootab ja palvetab.

INGLISE „ILUDUSTE PALEE“.

1. Miss Pendock.
(Dante Beatrice.)

Indiast teatatakse, et seal üks püha mees ilmunud, kes ennast Buddha uuestikehatuseks peab. Miljonid inimesed uskuda teda ja valmistada end viimse lunastuse vastu. Ainult Norramaal töötatakse: seal ilmunud üks selgeltnägija ja kuulutanud, et lähenev täht päikesest mööda läheb. Ta leidnud uskumist.

*

Inglismaa appihüüd on vastukõla leidnud. Ühisriigid on otsustanud temale ruttu abi saata. Nagu teada, olid need kaks riiki enne saatustlikke päevi, sõjajalal. Vaenuline tegevus oli juba algamas, sest laevastikud olid teineteisele vastu sõitnud ja juba vahetati paukusid. Kui aga ilmalõpu lähenemine teatavaks sai, keeldusid mõlemate poolte meeskonnad sõna kuulmast ja sõitsid koju. Nüüd on kogu Ühisriikide sõjalaevastik sõjariistadest vabastatud

2. Miss Nora Baker.
(Elisabeth Woodville.)

3. Miss Dorothy Edwards.
(Maria Stuart.)

ja toiduaineid vedama saadetud. Sõjalipu asemel olla nende peal punaseristi lipp.

*

Viimaks on vihmasajud lõppenud ja pilved valguvad laiali, oodatakse põnevusega päikese ja tema kaaslase ilmumist. Viimaks tuleb ta pilve tagant nähtavale ja teda tervitatakse rõõmuhüüetega; nüüd nähakse palja silmaga, et tema kaaslane vähemaks jäänud ja eemale nihkunud. Jälle surutakse üksteise käsi ja soovitakse õnne.

Sigrid ei ole nende hulgast, kes rõõmsad

4 Miss Heseltine.
(Sheheresade.)

5. Miss Gordon.
(Nell Gwynne.)

6. Miss Gilroy.
(Ilus Helena.)

on. Ta aimab midagi paha sest saadik, kui isa erutatud meeleolus teatas, et pangad jälle avatud ja rahaasju võib ajada. Ta öelnud välja minnes rõõmsalt: „Nüüd on jälle tööd ja igasugu üllatusi võib oodata.“

Tagasi tulles viskab ta rõõmsalt ühe pakikese teise järele

laehe ja muid asju. „See on ainult väikene avanss.“

„See on ainult väikene avanss.“ ütleb ta ja naerab salapäraselt. Kui Sigrid küsivalt tema otsa vaatab, ütleb ta: „Teie ei pea arvama, et see varastatud on. Koik on mulle ausasti maksetud. Kui börsel paanika algas ja maailma lõppu oodati, oli tarvis ainult rahulikuks

7. Miss June Hope.
(Madame Pompadour.)

8. Helen Scott-Montagu.
(Ilus Helena.)

9. Miss Munro.
(Elisabeth Woodville.)

jääda, et võita. Oleks lollus olnud arva-
ta, et maakeraga midagi sünnib. Rumalad kao-
tasid ja targad võitsid — see on kõik.“

Ta käib tuba mööda ja hõõrub oma uue
kombe järele käsi. „Meie läheme varsti teise
korter. Vaimuhaige suurettvõtja maja on
odavalt müüa. Ma ostan selle ära ja seal al-
gab alles elu.“

Sigrid vaikib, tema ees on kastikene, mis
isa talle annetanud. Selles on kallid käevõru;
ta lükkab selle isa ette tagasi... Oh, kui ta
siit ära pääseks!

Seal avaneb korruga uks ja Archibald as-
tub sisse; tal on kiri käes, mis ta praegu va-
litsuselt saanud ja milles ta riigile tehtud tee-
nete eest tähttorni juhatajaks nimetatakse.

„Siis alles saame pulmad!“ hüüab isa.

„Me oleme kihlatud,“ ütleb Archibald kui-
valt. „Ja mis meil ilma ees veel teha on, see
sünnib varsti ja omavahel.“

Varsti lähevad nad kahekesi kohavate män-
dide all tähttorni poole, mille lähedale nad elama
asuvad. Nad teevad väikese kõveruse, et
kõige kõrgemale künkale jõuda, seal näevad
nad tee ääres puu najal eidekest istumas; tal
on padi selja taga ja vaip põlvedel, käte vahel

hoiab tema suurt raamatut; nad astuvad juure
ja leiavad, et ta surnud on.

Sigrid jutustab oma kokkujuhatumisest selle
eidega ja mis teda mägedele ajanud.

Archibald nikutab tõsiselt peaga. „Kui pal-
ju tarkust neis inimestes peitub! Meie oma
teadmistega ei jõua sinna, kus tema. Ta on
meist ette jõudnud.“

Nad on mäekünkal. Päike on kaugete met-
sade taga looja minemas. Tema kõrval on ik-
ka veel X-tähte punamas näha, aga see on juba
märksa kaugemal kui ennem.

„Kas ta veel kunagi tagasi tuleb, et päikest
ära neelata?“ küsib Sigrid.

„Seda ei tea öelda. Tuleb see või mõni tei-
ne, ja kui vägivaldset otsa ei tule, siis tuleb
loomulik surm. Aga igaveseks ei jää maa-
kera. Lõppude lõpuks oli kõik see ärevus
mõtetu; kõige targematel on täiesti õigus, et
me alati viimsepäeva eel seisame. Sest kõik
olemasolu pole midagi muud, kui igaviku sil-
mapilgutus.“

Sigrid vaatab talle otsa ja näib, nagu ai-
maksid nad mõlemad igavikku.

Siis ütleb Archibald: „Sellepärast ooda-
kem rahulikult seda päeva, kus kõik päevad
lõpevad.“ (Lõpp.)

INKA KULD.

Saksa kirjaniku JAKOB WASSERMANNI jutustus. Tõlkinud S. P.

4

Vaevalt oli see leping tehtud, kui Inka kiir-
käskjalad kõikidesse riigilinnadesse käsuga
saatis, et kõik kuldriistad ja -asjad kuninga pa-
leedest, templitest, aedadest ja avalikkudest
hoonetest ära võetaks ja viivitamata Catamal-
casse tuuaks.

Teed olid pikad, kuigi nad osavalt sissesea-
tud jooksjate läbi tuntavalt lühemaks olid teh-
tud kui meie mail. Esiotsa tuli saadetisi ainult
vähesel määral. Nädala pärast tuli neid iga
päev juba suuremal hulgal ja nad pandi vara-
kambrisse, mida mina suure hoolega valvasin.

Igal õhtul astus Inka selle kambri uksele,
kuhu kõigist tema riigi provintsidest kulda oli
kokku kantud, mõõtis rahuliku pilguga ülejää-
nud tühja ruumi ja näis rehkendavat, kui palju
veel tarvis on, et kuld punase jooneni ulataks,
mis tema saatusejoon oli; nii palju kui ka iga
päev hiilgavat metalli kokku voolas, näis selle
hulk ometi liig pikkamööda kasvavat.

Kui silma kullapinnalt selle jooneni tõsta,
siis võis ära mõõta, kui palju päevi veel va-
badusest lahutasid ja seda näis ta iga õhtu jä-
rele arvavat. Tema kõrval aga seisid kurvalt
vaikides mees- ja naisteenijad ja lugesid tema

näoilmet, mida nad sõnadega ei avaldanud.
Sest paljude asjade jaoks puudusid neil sõnad,
mida meie, kes teisiti arenenud, kergesti nime-
tada võisime, kui sellel ka iseäralist sisu ei
olnud.

Mul on raske oma tundmustest aimet anda
ja veel raskem on mul tähendada neid tund-
musi, mis ma Atahualpa rinnus oletasin; tema
isik ja tema hingeelu äratasid minus tund-tun-
nilt ja päev-päevalt ikka rohkem kaastundmust
ja tegid mind ikka rahutumaks. Ma ei tea
mitte, mis see oli, ega mõista selle põhjust sele-
tada. Sagedasti mõtlesin ma, et kui temasse
saaks tungida, tema südant ja mõtetekäiku
mõista? Tema võõrapärane inimsus äratas
minus himmu, sest ta oli salapärane, aga süütu
ja õrn, nii et minul kahju oli teda puutuda ja
ma ei suutnud silmi tema pealt ära pöörata.

Esiti oli ta mulle ainult kulla omanik õud-
selt vägev ja paganuse pimedusse vajunud ning
kunjadele vaimudele saagiks saanud. Ma ei
küsinud eneselt mitte, mis õigusega ma teda
hukka mõistsin, mina, kelles kullaläige alati
kui põleva kihvti lainetama lõi ja kelle aju ai-
nult kullast ja kulla hiilgusest teadis ja lõbust,

mis selle läbi saada võib. Siis aga tungis minu hing iseäralise võimuga tema omasse, nii et ma kulda kui needmist tundsin ja ütlesin üht kõrgemat häält ja midagi, mis südametunnistuse piina ja kurbust sünnitab. Nii olin ma mõnikord nagu kaheks olevuseks jagunenud — see teine ja mina ja kuld vaevas mind ja Inka vaim niisama; kuidas pean ma seda seletama?

Ma nägin, et teda mitte ainult mure ja teated kullahulga kasvamise üle ei vaevanud. Midagi muud ja hoopis teist vaevas teda veel enam: ja nimelt meie sealolek ja meie tegevus. Seda olin ma vähehaaval täiesti kindlaks teinud. Esiotsa oli ta uudishimulik ja teda huvitas meie keel, häälte kõla, sammud ja liigutused, viha ja naer, riided ja kombed — see kõik oli nii iseäralik, et seda hinge kinni pidades võis vaadelda; kui ta meie nägusid nägi, mis pargitud naha sarnased olid ja kui teda selle juures üks meie pilk trehvas, mis häbi ega julmust ei varjanud, siis kokkus ta ära, nagu oleks ta midagi inetut puudutanud.

Sest saadik, kui aga kuld seal majas oli ja meie kõik, pealikkust kuni viimase soldatini, selle kuhjumist ahnelt vahtisime, täitis teda veel suurem hirm ja kartus meie eest ja niisugusel mõõdul, et ta sagedasti silmad kinni surus, kui meid nägi. See on tõsi ja seda olen ma näinud.

Paljud meie inimestest piirasid alatasa aknaid, millel raudvarvad ees olid ja vahtisid oma jõhkrate pilkudega; nad tahtsid kulda nuusutada ja maitseda; seda teadsin mina, sest et ma ise sedasama tahtsin. Mõnikord lähenes keegi soldatitest kullakambriale, vahtis kollase varanduse peale ja nagu tõmbus ahnusest ja õrnusest inetuks lõustaks. Käsi tahtis varandust haarata ja silmad piilusid kõrvale, nagu kardaks ta, et keegi teine ette jõuab. Nii oli neist igauhega; igauks neist kartis, et teine ette jõuab; see oli ka minuga nõnda.

Ma märkasin sagedasti, et Atahualpa öösel, kui kõik tema truud teenrid magasid, üles tõusis ja kuulas. Seal oli alati üks käimine ja hiilimine, sosistamine ja kolin ja kui juhuslikult kuu paistis ja selle valgus kulla peale langes, võis kirglike silmi näha, millest väsinud pilgud paistsid ja need olid looma pilgu sarnased, kes salateedel joogikohale hiilivad, hirmul teiste tugevamate loomade eest.

Keegi vana soldat, Jose Maria Lopeg, valge habemega ja paljude armidega näos, võttis kord telliskivi suuruse kullatüki kätte, mis juures tema nagu inimestusest ning segasest rõõmusest viltu tõmbus ning kahvatus. See oli õhtul viidevõkku ajal; ta oli kingad jalast ära võtnud ja paljaste jalgega sinna tulnud; keegi tema seltsimeestest hiilis valvates järele. Lopeg ei kuul-

nud seltsimehe jälgimist, enne kui see karjudes temale kargas ja kahe käega kõrist kinni haaras, nii et see koriseses maha langes.

Teine kord jälle hiilisid mitmed soldatid ühele kullatoojale järele, kes kuldseid asju kandis, kiskusid need tema käest ära ja lugesid siis neid asju, kaalusid ja proovisid värisevate sõrmedega ning vaatasid üksteisele otsa kui vihased hundid.

Sel kombel sai Atahualpa teada, et kullal meie peale halvem mõju oli kui chichal Peru elanikkude peale; seda joovastavat jooki anti neile ainult suuritel templipühadel. Aga ta võis enesele öelda: kollast metalli ei või nad mitte juua; ainult silmade kaudu võivad nad kulla hiilgust ja värvi sisse imeda; mis ta neile ütleb? Mis ta neile töötab? Nad ei ehi ennast sellega, nende ihu on ehtimata kui vari; mis mõte on neil kulda omandada?

Kahlemata olid tal sarnased mõtted ja ta avaldas ka neid Hernando de Sotole, kuigi iseäralikul kombel. Ta ütles umbes nõnda: „Mispärast lööte teie silmad minu ees häbenedes maha ja avate nad häbenedes, kui näete, et ma teid kulda vahtimast taban? Hernando de Soto ei julenud temale midagi seletada, aga ütles mulle, et ta Inka ees tõesti häbi tunneb. Minule aga sai tema hingeelu ikka selgemaks ja ma hakkasin end tema silmadega oma seltsimeeste kasvavat kannatamatust, ahnust ja rahutust nägema. Ma sain aru, et ta ennem hirmsates unenägudeski ei olnud aimanud, et ilmas niisugused olendid olemas on kui meie ja kui ta neid olendid lähemalt tundma õppinud, vajus ta väga sügavasse kurvameelsusse, mis tema südame ja liikmed halvatas ja seda tekitas, mis meile mõistatuslik oli: et ta vastupanemata oma saatusele alistus ja enam ühtegi salakäsku oma alamatele ei saatnud; et sajadtuhanded sõjameestest tegevusetu ootasid, terve sõjavägi, kes teda armastas, kellele tema käskija kõik oli ja kellel ainult silma tarvitses pilgutada, et kolmsada sissetungijat oma verrega maad oleks niisutanud, mida nad teotanud.

Atahualpa ei teinud enese päästmiseks midagi ja see mittetegemine tuli sügavast teadmisesest, et pimeduse vaim valitsema hakanud ja et asjata on selle vastu võidelda. Ma tean väga hästi, mis ma siin ütlen ja olen valmis sellest igauhele aru andma, kes minult kui kristlaselt nende sõnade pärast aru tahab pärida; aga oli see ristiusu mõte ja Kristuse õpetus, meie kõrge usk ja püha sümbol, mida seal maal kui kohutavat haigust laiali laotati? See maa oli haige; tema elanikkude hinged olid haiged; jälkus ja õudus valitses seal, valitses kõikide südames, iseäranis aga Atahualpas, kes neist

kõige kõrgemal seisis ja kes vaatlema pidi. kuidas võõrad templid rüüstasid, päikesele pühendatud neitsisid häbistasid, aedasisid hävitasid, põldusid tallasid ja pühad asjad, mis juba aastatuhande rahva poolt päikesele annetatud, ära võtsid. Ta ei võinud selle vastu midagi teha; pimeduse vaim oli ilmas valitsema hakanud ja selle tema kogemuse võttis ka rahvas omaks ja seda arvas ta õistes lauludes kuulvat, milles kartlik troostitus ja hukkumise ennustus kõlas.

13.

Inkale toodi kuulisarnane ümmargune ovaal, mis tema armsama õe ja abikaasa Huaco päralt oli; see elas ühel saarel Titicaca järvel; tooja läbi laskis ta öelda, et valmis on surema, niipea kui Inka selleks käsu annab.

Inka vaatas seda ilusat kivi vaikides ja tema teenrid ja naised pöörasid oma pilgud tema pealt kõrvale.

Temale toodi ka üks taltsutatud nuuma, kes alati kuningliku lossi aias tema jalgade ees lamenu. Loom oli väga kurb, ei võtnud toitu ja suri kolmandal päeval.

Sellesama päeva õhtul teiti prints Curacas ühest toast, nõueoda rindu pistetud. Et Pedro Alcon, kes kindrali poolt määratud karistuse läbi pahandatud oli, hoolimata suurest tasust, mis ta Inka käest oli saanud, oma kättetasuhimu lõpulikult rahuldanud, selles ei kahelnud keegi meist. Aga mõrtsukas jäi teadmatus, keegi ei annud teda välja.

Atahualpa vaatas surnukeha, nagu tema ovaali oli vaadeldud. Tema valu avaldus pea-aegu naeratuses.

Tasandikul seisis Callcuchima kolmekümne tuhanda mehega, Inka vanem sõjaväejuht. Tema käskija äkiline ja vägivaldne vangistamine, mis olendite poolt sündinud, kes nagu pilvist maha langenud, oli vana mehe täiesti segaseks teinud.

Kindral Pizarro soovis temaga kokku saada ja kutsus tema Caxamalcase. Callcuchima ei olnud sellega nõus; siis mõjus aga Pizarro Inka peale, et see teda kutsuks, ja kohe astus väepealik teele. Hulga saatjatega ilmus ta linna. Tema vasallid kandsid teda lahtisel raamil ja elanikud võtsid tema austusega vastu, mis kuninga esimesele teenrile kohane. Tema ise aga lähenes Atahualpaale paljaste jalgadega, kui kõige aalandlikum teener, kivi selja neal sõnakuulikkuse tunnusmärgiks. Ta põlvitas Inka ette, suudles tema käsi ja jalgu ning niisutas neid oma pisaratega.

Mina nägin seda kõike ja ma ei või salata, et see ning sügavalt liigutas. Atahualpa juures ei olnud aga midagi märgata, ka mitte vähematki rõõmuavaldust oma kõige truuma nõu-

andjaga kokkupuutumise puhul. Ta tervitas lihtsalt oma väepealikut, ta näitas väepealikule ilusat ovaali, ilma et sõnagi oleks lausunud; see oli surmaotsus tema abikaasa üle, ja vana Callcuchima läks nuttes, oma teenritele toetudes, Atahualpa juurest välja.

14.

Sel ajal tuli avalikuks, et tõlk Felipillo oma vaenus perualaste vastu äraandmise teel ikka kaugemale minnes üht Inka noort abikaasat meelelises himuruses taga ajas; seda ei oleks ta ennem isegi unes teha julenud; see oli kõige suurem kuritegu, mis perualane iganes teha võis. Atahualpa ütles kindralile, et see tegu nii alatu inimese poolt temale häbistavam on kui vangipõli. Ta läks seda öeldes näost lumivalgeks.

Nüüd süttis Felipillo viha oma endise kõige vägevama käskija vastu piiritlet põlema ja ta võttis ette teda lõpulikult hukka saata. Ta süüdistas teda kindrali ees, et ta Callcuchimaga otsuseks olla teinud hispaanlastele kallale tungida ja neid viimse meheni maha tappa, seda süüdistust kinnitas ta kõige suurema vandega.

Kindral pani neid sõnu tähele, enam neid uskuda tahtes kui uskudes; ta leidis sel kombel tee, kuidas Inkale antud kardetavast kohustusest, teda vabaks lasta, ennast tagasi võis tõmmata. Ja ta otsustas lepingut Inkaga murda, ükskõik missugusel kombel, kas vägivaldselt või kavalusega.

15.

Kui siis kulda nõnda palju kokku oli kantud, et veel ainult kolm vaksa puudus, olid meie sõiamehed nõnda erutatud, et neid enam vaigistada ei suudetud ja nad nõudsid, et kindral kulla ära jagaks. Temale ei olnud see pealekäämine mitte just vastumeelt, see aitas teda kahtaste plaanide teostamisel. Hernando de Soto ja mina ei saanud pärastsoole kahtlusest lahti, et meie mehi meelega kangekaelsele kannatamatusele üles oli kihutatud. Et kulda õiglaselt ja ühetaoliselt jagada, selleks otsustati teda ära sulatada ja kangideks valada, sest saak seisis koos väga mitmesugustest asjadest ja kuld oli neis väga mitmesuguses puhtuse kraadis.

Juba teisel päeval viidi asjad varakambrist välja, misjuures kõike hoolega valvati. Sellepeale kutsus kindral hulga sealseid kullaseppi kokku ja tegi neile ülesandeks kõiki neid imelisi astjaid, kausse, karikaid, veekanne, lavanduseid, taldrikuid, vaase, lühtrid, templi asju, kive, soomuseid, suitsetuspanne, jumalakujusid, käevõrusid, näokatteid, seinaehteid, sambaid, ketse, usulisi märke kunstilisest vormist jälle tooreks kullaks ümber valada. Ma mäletan

muu seas üht kuldset purskaevu, mis säten-davat kullavoolu üles viskas, kuma kuldset lin-nud ja sisalikud kullast nõiduslikult järelaima-tud veepinnal mängivat näisid. Kullasepad, kes kõike seda pidid hävitama, mis nad hoole ja vaevaga loonud, töötasid päevad ja ööd, aga sulatatav hulk oli nii suur, et nad kuu aja jook-sul sellega veel valmis ei saanud.

Sel ajal tuli San Miguelest, mere äärest Don

Almagro, kindrali kauaaegne seltsiline ja sõber, oma sõjameestega linna. Need nõudsid, et meie varandusi nendega pidime jagama ja pealegi nii jämedal toonil, nagu oleksime meie nende sulased. Tüli ja vaen läks väga ägedaks. Uulit-satel, hoovides, majades ja telkides oli aina kisa ja sõjariistade kõlin; ning kadedus ja ah-nus kihvtitas kõikide vaimu päeval ja öösel. (Järgneb.)

NALI.

Tõusikud. „Minu poeg õpib igasugu keeli,“ ütles emand Lillak, „Ladina ja Greeka ja algebra ja palju teisi keeli! Vamboia, ütles proua Kasele algebra keeli: „Kuidas teie kasi käib.““

„Kuidas teie haige kuldkala käsi käib, proua?“
„Täna, ta on juba jälle jalul.“

„Miks sa siis oma naisega tülli läksid?“
„Ah, mitte millegi pärast! Ta ütles ühest daamist, kes meile tänaval vastu tuli, et too ilus olevat, ja mina olin samal arvamisel.“

Ometi üks — eesel. „Miks sa nutad, kullake?“ küsis noormees neiult, kellele parajasti abieluettepaneku oli teinud. „Kas haavasid sind?“

„Ei, kallid. Ma nutan vaid rõõmu pärast. Ema ütles mulle ikka, ma olevat nii loll, et isegi ükski eesel mind ei tahtvat kosida, ja nüüd on ometi üks seda teinud.“

„Saksamaal olla arstid, kes hõlpsasti nina ilusaks vormivad. Minna umbes 500 marka maksma.“

„Kui ma vihaseks saan, siis võin seda sulle ilma hinnata teha.“

Väike eksitus. „Teie olete koguni terve! Kujutlete ainult endale, et haige olete. Teie veresoon taksub korrapäraselt, nagu kell.“

„Aga, tohtri-herra, teie hoidsitegi ju oma sõrme kogu aeg minu käekellal.“

Elteadmised. „Soovite kohta minu kivimurrus. Kas on teil kivide suhtes juba kogemusi.“

„Jah, mul on mitu korda kividega aknad sisse löödud.“

Lõbust loobuma pidanud. „Juba neljandat aastat ootan uut korterit. Küll on ka ajad! Kuidas küll va-rem tore oli elada. Siis võis korterit nagu pesu vahe-tada: iga kolme kuu tagant kolisin jälle uude kohta!“

Kunstiaustaja. Kavaleer (pidusöögil): „Teist kõ-neldakse, proua, et teie suur muusikasõber olete.“

Seltskonnadaam: „Oo ja, ma armastan väga muusikat; olen üldse kunstiaustaja.“

Kavaleer: „Ja. Täna mängitakse lauamuusikaks kogu aeg Beethoveni. Meeldib ta teile.“

Seltskonnadaam: „Ah, ma armastan väga Beethoveni kuulata, kui selle juures midagi head süüa on.“

„Ma kosin lese üheksa lapsega.“

„Hm! Läänud aastal kõnelesite, et tahate leske viie lapsega kosida... kas see on toosama?“

Asjata kiusamine. Kohtunik: „Millal olete sün-dinud, kaebelune?“ (Ei ühtki vastust.)

Kohtunik: „Millal on teie sünnipäev?“

Kaebelune: „Ah, mis te mind kiusate! Teie ei hakka mulle ju tolleks puhuks ometi midagi kinkima!“

Kiri Jumalale. Frondil on pühade-eele omastele kirjade kirjutamine, kingituste ootamine ja pakkide saa-mine. Keegi vaene sõdur, kellel pole ei sugulasi ega sõpru, mõtleb, kellele küll tema peaks kirjutama. Tu-lebki heale mõttele ja kirjutab kirja Jumalale. Kantse-leis, kus kõiki sõdurite kirju kontroleeritakse, teeb Ju-malale adresseeritud kiri ametnikele palju nalja. Kiri satub staabi ohvitseride kätte, kes, kui nad selle ava-nud, järgmist vähenõudlikku palvet loevad: „Armas Jumal, ole hea mees ja saada mulle sada marka.“

Et kirjale allakirjutanu kõigile hoolsa ja kohusetruu sõdurina tuttav, otsustavad ohvitserid oma lahkuses raha kokku panna ja nii palujale Jumala poolt viis-kümme marka saata.

Mõne päeva pärast leitakse uus Jumalale adresseeri-tud kiri. Selle avanud, loevad ohvitserid sealt: „Armas Jumal! Sain Su saadetisest viiskümme marka kätte ja täna Sind väga. Kuid kui Sa mulle teine kord veel midagi saadad, siis, palun, ära saada staabi kaudu: seal võetakse ikka pool ära.“

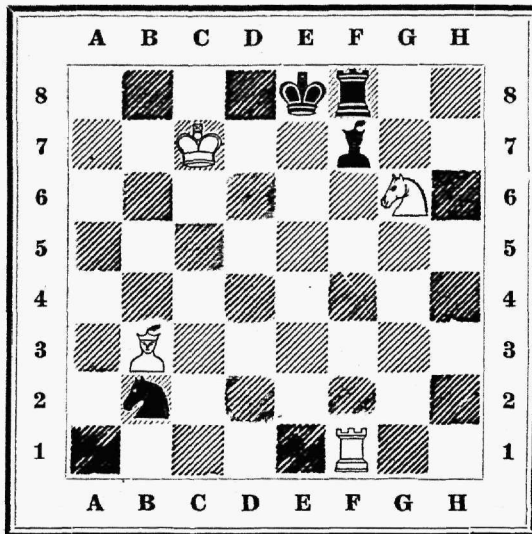

MALE.

Ülesanne nr. 15.

Kokku seadnud W. Hobhausen.

Mustad.

Valged.

Valged: K c7, V f1, O b3, R g6.

Mustad: K e8, V f8, O f7, R b2.

Valged algavad ja annavad matt 2 sammuga.

Ülesande nr. 9 lahendus.

1. L e4 — f3, R d4 : f3,

2. O e3 — c5 annab matt,

1. (L e4 — f3), K a3 — b4,

2. L f3 — f8 annab matt.

1. (L e4 — f3), R c5 : c2 ehk — b3,

2. O e3 — c5 annab matt.

Õigeid lahendusi saatsid: V. K., Erich Dorbeck (Roela Tarakverest), Jonatan Viira, V. Annik, Voldemar Heuer (kõik Tartust).

Trükivea õiendus.

Ülesandes nr. 14 peab a5 ruudul valge vanker musta asemel olema. A. B.

Meie kunstikaasande puhul.

Esimene küsimus, mille võhik asetab, vaadeldes kunstiteost, on küll see: „mida ta kujutab?“ Täna-kaasande puhul, mis toob figuraalse kompositsiooni, kõlaks see küsimus, täpsemalt ja üksikasjalikumalt väljendatuna: „mis tegevus on sel pildil, mis ühendab neid inimesi, mis vahekorras on nad teineteisega?“ Kuid me ei leia vastust neile küsimustele: need inimesed vaikivad, ei vaata ka teineteise otsa; ainult kolmanda, tagumisema mehe küljele kummardatud pea ja käsi näivad kõnelevat-liikuvat, kuid kolmest eesplaanis kujust ei näi keegi teda kuulavat. Pilt jääb tummaks, kui ligineme talle tahtmisega näha mingisugust välispidist tegevust, kuulda mingisugust sõnuseletavat juttu. Sellest küljest näib selle nelja inimese koosviibimine täiesti juhuslik: võiksime reaalsest kõrtsiruumist kellegi neist eemaldada ja järeljäänute „kõnelus“ poleks vähem „elav“. Kuid ometi ei saa me nii toimetada kunstilises pilt-ruumis viibijatega: kedagi ei või kõrvaldada, kellegi asendit ei saa muuta, ilma et hävitaksime pildi ja tolle mõju, mis temast, ta „tummusest“ hoolimata, vaatlejas-

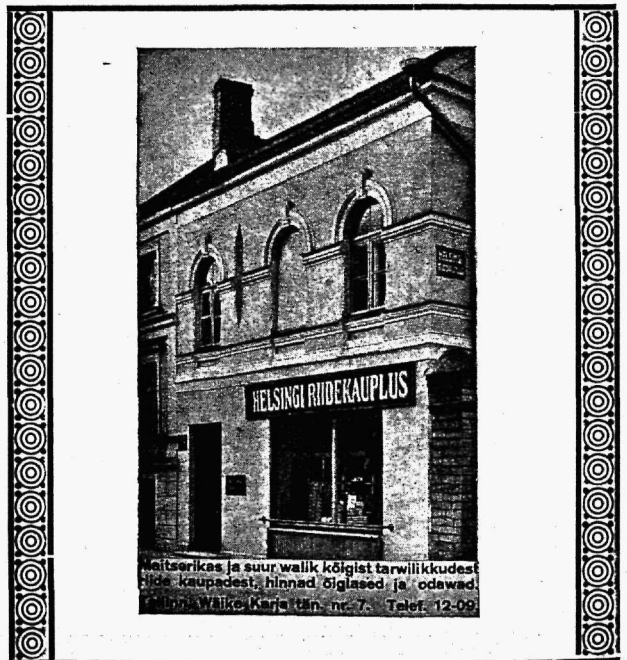
imbub. Tarvitseb ainult katseks mõnd neist kujudest kas või käegagi kinni katta, et raskuseta veenduda nende kujude piltseaduslikust kokkukuuluvusest. Ning kui püüame kujutluses nende asendeid muuta, neid elavamaks, liikuvamaks teha, teineteisega tegutsema panna, siis vast märkame ka, kuis pilt kaotab oma suuruse, mis just peitubki kujude statuaarlikus rahus.

Kui ehitus seisab nii see pilt, tugev ja püsti, paremal seisva mehe reite, naise riiete voltide, kõrtsiriigi, toolijalgade vertikaaljoonte paralleelismis, mille vahel ühendajaks on istuva mehe kontuuride diagonaaljoonte mäng. Joonelist kompositsiooni toetab ja miimekesistab värvide valik. Suhteid luues pildi kaugemategi nurkade vahel: naise kollasele peariidele vastab seisva mehe pükste kollane, selle päivitanud nägu ja ruske särk kajastub naise punases seelikus. Märkitud viisil pilti vaadeldes, küll üksikasjusse süvenedes, küll lehte silmast eemale hoides pildi üldmõju vastu võttes, leiab tähelelik vaatleja ise ikka uusi suhteid, paralleele, siduvaid sugemeid, mis lõpuks satuvad elavamat keelt kõnelema, kui ükstäis mis „jutuajamine“ nende kõrtsileiti ette kogunud inimeste vahel: see „jutt“ oleks peagi „aetud“, kuna too kõne meid salapärasel viisil ikka uuesti on võimne kütkestama, kuna ta lausub ja laulab igaviku viit korrast ja seadusest, mis ruumi organiseerib tema üksikuid osi — kujutusesemeid — paigutades ja asetades, ligidades ja kaugendades, suurendades ja vähendades, nagu muusikas seatakse helide ja nende kooskõlade vältust ja järjestust...

Käesolev leht, mis laulab karmi, karedat, mehelikku viit, otsekui mingi raskeis akkordes raiuv oreli-prelüüd, eraldub Vabbe muist teostest ainult kujutusesemete reaalsema käsituse poolest; kuid olemuslik ses maalil: püüd anda nägelikku teostust oma sisemuse sellele või teisele erinevale rütmilisele seisukorrale nägelikkuse sugemete — joonte, värvide, pinna- ja ruumüksuste — korralduse kaudu sel moel, nagu helilooja teeb seda kõlaliste sugemete varal, see olemuslik on Vabbe iga teose sügavamaks tunnuseks. HaKo.

Vastutav toimetaja Ed. Hubel.

Väljaandja: Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus.

Agu nr. 16

Ülestõusmispühade number.
Erakordselt huvitava sisuga!

Algab põnev Rootsi kirjaniku
Sven Elvestadi romaan

Montrose.

Elvestad on juba tuntud „Ao“
lugejaile oma romaaniga

„Dr. Gravenhagi surm ja
tema elu pärast seda“.

„Montrose“

on aga sellest veel mitmei
huvitavam ja väärtuslikum.

Peale selle algab pühade numbris

„Profvet Maltsvet uues valguses“.

Mitu pühadejutt! Hulk pilte!
Därvtükkipilt meie tähtsama kunst-
niku Hans Caipmani maalist

„Musflase Reesi“.

Hind 30 mk.

Tarvitage juhust!

Tahate pühadeks head

Portveini

Madeirat

Punshi ehk

Likööri

siis ostke juba varakult

A. Beilich'i suhkrusiirupit ja valmistage ise kodusel teel.

Mõneajalise seismise järele muu-
tub maitse ainult paremaks.

A. Beilich'i suhkrusiirupit on saada igal pool.

Tallinna Linnapank

Tallinnas, Mundi tän. nr. 2.

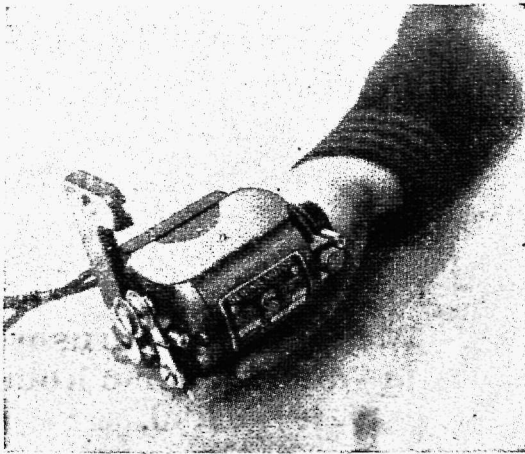
Telefonid: Juhatus: 19-30.
Äriruum: 3-13.
Aidad: 7-48.

Võtab raha hoiule ja maksab 5—9%⁰ aastas. Toi-
metab kõiki pangaoperatsioone sise- ja väljamaal.

Võtab kaupu hoiule oma aitadesse sadamas ja kesk-
linnas ja annab nende vastu laene.

Õmmelge elektriga!

Elektrimootor külgepandav igale
perekonna-õmblusmasinale

Singer'i

õmblusmasinad

perekonna, käsitöö ja tööstuse jaoks.

Masinate müük ka järelmaksuga.

Kunst-õmblemist õpetatakse maksuta.

Viimased uudised.

Perekonna elektri-õmblusmasinad. Elektrimootorid perekonna- ja käsitöö-õmblusmasinatele. Elektri tilventilaatorid õhupuhustamiseks.

Palume lahkesti astuda meie ärisse, et nendega lähemalt tutvuneda.

Õmblusmasinate Ühisus **SINGER** Sewing Machine Company.

Vabriku ladud ja kauplused: **Tallinnas, Viru tän. 12.**

Oma vabriku ladud ja kauplused: **Tartus, Suurturg 12. Viljandis, Tallinna t. 2. Haapsalus, Turu pl. 7. Narvas, Suur t. 7. Pärnus, Rüütli tän. 43.**
Kommisjoniagendid üle maa.

G. SCHEEL & K^o

TALLINNAS

Asutatud 1884. a.

Toimetab kõiksugu panga-ärilisi
transaktsioone

Töökool ja õppekool. Kasvatus-teadus-
line teos. C. H. Niggol. Hind 50 mk.

Maria Montessori meetodi äraaldused.
Kasvatuslik süsteem. C. H. Niggol. Hind
60 mk.

**Meie jõumajanduse sihtjooned tule-
vikus.** Prof. A. Kink. Hind 40 mk.

Tartu-Plhva ja Narva veetee. Prof.
A. Kink. Hind 40 mk.

Lõhkeained. I osa. D. Buxhoevden. Hind
100 mk.

Parlament. Riigiteadus. H. V. Gerlach.
Tõlk. P. Grünfeldt. Hind 35 mk.

**Mida võiks igatüks suguhalgustest
teada.** Dr. A. Rütman. Hind 75 mk.

Kuidas kunstikult nooreks saada.
Loodusloolised uurimused. Prof. Steinach.
Hind 30 mk.

Täielik malemängu õpetus. A. Bur-
meister. Hind 135 mk.

Nahksuka jutud. I indiaanilugu. F. Coo-
per. Tõlkinud J. Sander. Hind 135 m.

Prints ja kerjus. Romaan. Mark Twain.
Tõlkinud A. Oras. Hind 130 mk.

Väikesed rõõmud ja mured. Muinas-
jutud. G. Galina. Tõlkinud E. Jõgi.
Hind 120 mk.

Frithjof. Norra rahvaeepos. Ümber jutus-
tanud P. Grünfeldt. Hind 75 mk.

Minu kodust. Lasteraamat. J. Lattik.
Hind 130 mk.

Lapsepõlve Kungla. Lood ja lallitused
lastele. K. E. Sõõt. R. Kiviti ilustused.
Hind 130 mk.

Kolm muinasjuttu lastele. Z. Topelius.
Soome keelest M. Nurmik. Hind 50 m.

Jänes Vemmalsaare juhtumised. Anni
Svan. Soome keelest tõlkinud L. Luiga.
Hind 80 mk.

Jaunart Jauram. Lasteraamat. K. A.
Hindrey. Hind 70 mk.

Jaunart Jaurami jõngermannid. Laste-
raamat. K. A. Hindrey. Hind 65 mk.

Jõngermannide jandid. Lasteraamat.
K. A. Hindrey. Hind 60 mk.

Vallatused ja riukad. Kuus lõbusat
lugu. Piltides kujutanud Wilhelm Busch.
Eestistanud Endor Tendor. Hind 160 m.

Kahupea Kaarel. Pildiraamat 3-6-a.
lastele. Dr. H. Hoffmann. Eestistanud
Endor Tendor. Hind 140 mk.

Omal jõul edasi. Karakteri kasvatusline
lugemine. Gizyk, Paul. v. Tõlkinud G.
E. Luiga. Teine trükk. Hind 150 mk.

Taeva-Käabus. Muinasjutt-broshüür. J. Oro.
Ilustanud Gori. Hind 30 mk.

Saadaval pealadus

T. E. K.-Ü. „Päevalehe“ raamatu- ja kirjutusmaterjaalikaupluses

Jaani t. nr. 6. Krediid-Panga majas,
ja kõigis „Päevalehe“ abitalitustes

ning paremates raamatukauplustes.

Iga nädal korralikult ilmuv ajakiri

A G U

leiab teisel ilmumise aastal — 1924 — ikka enam
poolehoidu ja lugejate arv kasvab järjest.

Sellele vastavalt püüab väljaandja osaühisus ja toimetus ajakirja sisu väärtust ja huvitavust tõsta, teda rikkalikumalt piltidega varustada.

„AGU“ kannab head kirjandust, teadust arusaadaval kujul ja kunsti rahva sekka.

„AO“ ülesanne on kultuuri levitamine rahva seas rahvalikul, kõigile arusaadaval kujul.

„AGU“ läheb lahku neist kitsaste erialade ajakirjadest, mis raskepäraselt kirjutatud ja kõigile arusaadavad ega huvitavad ei või olla. Ta läheb aga lahku ka neist ajakirjadest, mis tühise, kerge ja põneva lugemis-materjaliga lugejaid püüavad võita.

„AOS“ on seni kaastööd teinud peaaegu kõik tähtsamad Eesti kirjamehed, peale selle eriteadlased mitmetelt aladelt.

„AGU“ annab 1924. a. iga numbriga kaasa värvitrükipildi oma- või välja-

maa kunstnikkude maalidest. See on esimene kord, kus Eestis ajakiri värvilisi pilte kaasa annab! Selle poolest ei võistle „Aoga“ ükski teine Eesti ajakiri.

Ka piltide ja ilustuste poolest on „AGU“ rikkalikum teistest ajakirjadest.

„Mõndasuguse“ all avaldab „AGU“ iga number sõnumeid ja uudiseid kõigilt teaduse- ja kultuuri-aladelt.

Igas numbris nali ja naljapildid.

Igas numbris maleülesanded.

Alati põnev, tõsise väärtusega romaan.

„AO“ korralik ja kestev ilmumine on enam kindlustatud kui ühelgi teisel Eesti ajakirjal. Teda annab välja Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus (seesama, kes „Päevalehte“ välja annab).

Kuulutustel „AOS“ on kestev mõju, sest ajakirja numbrid ei visata ära nagu ajalehti, vaid hoitakse alal ja loetakse ning lehitsetakse mitmel puhul.

„AO“ tellimise hind:

ühes kuus	120 mk.
kahes „	240 „
kolmes „	360 „
kuues „	720 „
Üksik number	30 „

Tellimisi võtab vastu „Päevalehe“ kontor, Tallinn, Pikk t. 2. Peale selle võib „AGU“ tellida raamatukaupluste ja kõigi vabariigi postkontorite kaudu.

Kirjade aadr.: Tallinn, „Agu“.

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus.